JAK PISAĆ
PRACE DYPLOMOWE?

(Wskazówki praktyczne)

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Krystyna Kwaśniewska

JAK PISAĆ PRACE DYPLOMOWE?

(Wskazówki praktyczne)

Wydanie IV uzupełnione

Bydgoszcz 2015

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Rada Wydawnicza:
Marian Bybluk, Michał Czakowski, Agnieszka Florczak,
Janusz Kutta, Krystyna Kwaśniewska, Anna Matuszczak,
Aleksandra Mreła, Aleksander Szwedek

Recenzenci:
prof. zw. dr hab. Ryszard Paczuski
prof. dr hab. Ryszard Parzęcki

Projekt okładki:
Rafał Rutkowski

© Copyright by
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

ISBN 978-83-89914-73-6

ADRES REDKACJI
Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy
ul. Toruńska 55-57, 85-023 Bydgoszcz
tel. 52 339-30-26, e-mail: wydawnictwo@kpsw.edu.pl

Przygotowanie do druku:
MARPRES, Inowrocław
Druk i oprawa:
Drukarnia POZKAL, Inowrocław

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

SPIS TREŚCI

Objaśnienie użytych skrótów 6
Wstęp 7
1. Zadania i charakterystyka pracy dyplomowej 15
2. Temat i tytuł pracy 16
3. Przedmiot i cel badań 17
4. Literatura związana z pracą dyplomową 18
5. Problemy badawcze 22
6. Hipotezy i tezy 24
7. Metody badań 26
8. Konstrukcja (struktura) pracy dyplomowej 30
9. Wykaz literatury 35
10. Załączniki 37
11. Przypisy i odsyłacze 38
12. Formalna i edytorska strona pracy 44
13. Ocena pracy dyplomowej 49
14. Egzamin dyplomowy 51
Literatura wykorzystana w opracowaniu 53
Wykaz załączników 54

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

OBJAŚNIENIE UŻYTYCH SKRÓTÓW

AE	– Akademia Ekonomiczna
DZ.U.	– Dziennik Ustaw
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
IPS UW	– Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego
KPSW	– Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa
MENiS	– Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu
MNiSW	– Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
MP	– Monitor Polski
PFRON	– Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PKO BP S.A.	– Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
PWE	– Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne
PWN	– Państwowe Wydawnictwo Naukowe
SGH	– Szkoła Główna Handlowa
SGH IGS	– Szkoła Główna Handlowa Instytut Gospodarstwa Społecznego
WSP TWP	– Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

WSTĘP

Niniejsze opracowanie pt. „Jak pisać prace dyplomowe? (wskazówki praktyczne)" jest czwartym, uzupełnionym wydaniem (pierwsze wydanie ukazało się w 2005, drugie w 2007, trzecie 2010 r.), przeznaczonym dla studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. Prezentowany tu materiał dotyczy prac zarówno licencjackich, inżynierskich, jak i magisterskich, gdyż ogólne zasady pisania prac dyplomowych są podobne, z tym jednak, że pracom magisterskim stawia się większe wymagania pod każdym względem.

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa kształciła studentów na pięciu wydziałach, tj. na Wydziale Prawa i Administracji, Wydziale Pedagogicznym, Wydziale Ekonomiczno-Społecznym, Wydziale Technicznym oraz Wydziale Filologicznym. Od roku akademickiego 2014/2015 na skutek prowadzonych zmian organizacyjnych w Uczelni zmniejszyła się liczba wydziałów z pięciu na trzy wydziały, drogą łączenia istniejących wydziałów i stosownie zmianą nazw wydziałów przy zachowaniu niezmienionych nazw kierunków i specjalności studiów (wyjątek stanowi kierunek dziennikarstwo i komunikacja społeczna, który uległ likwidacji).

I tak z połączenia Wydziału Prawa i Administracji z Wydziałem Ekonomii powstał Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii; Wydział Pedagogiczny został połączony z Wydziałem Filologicznym i otrzymał nazwę Wydział Nauk Społecznych i Filologicz-

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

nych. Trzeci Wydział Techniczny pozostał bez zmian organizacyjnych.

Studia licencjackie I° (pierwszego stopnia) trwają 3 lata i prowadzone są na wszystkich pięciu wydziałach. Zaznaczyć należy, że Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego decyzją z dnia 10 lipca 2014 roku nadał Wydziałowi Prawa i Administracji KPSW w Bydgoszczy uprawnienia do prowadzenia studiów I° o profilu praktycznym na kierunku „Prawo w biznesie" obok 5-letnich studiów magisterskich „prawo". Natomiast studia magisterskie II° (drugiego stopnia) trwają 2 lata i prowadzone są na kierunku administracja na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii, na którym prowadzone są także jednolite studia magisterskie prawnicze trwające 5 lat i kończące się uzyskaniem zawodowego tytułu magistra dając możliwość rozwoju w ramach wybranej aplikacji i w przyszłości wykonywać zawód sędziego, adwokata, prokuratora, notariusza czy radcy prawnego.

Dyplom magistra otrzymują także absolwenci 2-letnich studiów II° (drugiego stopnia) na kierunku pedagogika Wydziału Nauk Społecznych i Filologicznych. Absolwent tego kierunku charakteryzuje się głównie empatią, wrażliwością, przedsiębiorczością, refleksyjnością oraz postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności. 2-letnie studia II° na kierunku ekonomia Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii przygotowują magistra do pracy w różnych instytucjach krajowych jak i zagranicznych. Warunkiem podjęcia studiów magisterskich jest uzyskanie tytułu licencjata, tj. ukończenie studiów pierwszego stopnia.

Studenci mają możliwość skorzystania z nowoczesnej oferty kształcenia modułowego co oznacza, że mogą rozwijać swoje zainteresowania na dowolnie wybranym module jednocześnie studiując na wybranym kierunku specjalności. Oferta 80 modułów kształcenia dostosowana jest do potrzeb rynku pracy i tworzona w ramach wszystkich kierunków studiów z możliwością dowol-

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

nego wyboru przez studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych.

Jest to unikatowa forma kształcenia. Wykaz modułów znajduje się na stronie internetowej oraz w Informatorze KPSW na rok akademicki 2014/2015.

Uczelnia posiada bogaty i zróżnicowany wybór specjalności i specjalizacji dyplomowania w systemie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Na poszczególnych kierunkach prowadzone są specjalności:

Pedagogika

- Animacja edukacyjno-kulturowa (I°)
- Coaching, mentoring i wspieranie rozwoju osobistego (I°)
- Pedagogika rodziny (I°)
- Opieka i wychowanie (I°)
- Andragogika z edukacją gerantologiczną (I°)
- Terapia zajęciowa (I°)
- Poradnictwo zawodowe i doradztwo personalne (I°)
- Edukacja dla bezpieczeństwa z zarządzaniem kryzysowym (I° i II°)
- Pedagogika rewalidacyjna – oligofrenopedagogika z profilaktyką społeczną (I° i II°)
- Resocjalizacja (I° i II°)
- Psychopedagogika (I° i II°)
- Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna (I° i II°)
- Profilaktyka uzależnień (II°)
- Pedagogika opiekuńczo-wychowawcza (II°)
- Pedagogika ogólna (specjalność ogólnopedagogiczna) (II°)
- Technika (II°)
- Pedagogika kultury i zarządzania instytucjami kultury (II°)
- Pedagogika integracyjna (II°)
- Edukacja seksualna z elementami edukacji zdrowotnej (specjalność nauczycielska) (II°)

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Administracja:

- Administracja publiczna (I° i II°)
- Administrowanie i obrót nieruchomościami (I°)
- Bezpieczeństwo publiczne, zarządzanie kryzysowe (I° i II°)
- Administracja gospodarcza (I° i II°)
- Administracja skarbowa (I° i II°)
- Administracja w organach sprawiedliwości (I° i II°)
- Administracja i prawo w biznesie (I° i II°)
- Administracja w służbie zdrowia (I° i II°)
- Organizacja i zarządzanie w administracji (I°)
- Administracja samorządowa (II°)
- Bezpieczeństwo publiczne (II°)
- E-government oraz nowoczesne formy administracji (II°)

Stosunki Międzynarodowe:

- Polityka międzynarodowa i dyplomacja (I°)
- Międzynarodowe stosunki gospodarcze (I°)
- Dziennikarstwo (I°)
- Turystyka międzynarodowa (I°)
- Studia wschodnie (I°)
- Public relations, promocja, komunikacja medialna (I°)

Ekonomia:

- Zarządzanie kadrami i doradztwo personalne (I°)
- Rachunkowość przedsiębiorstw i finanse (I°)
- Bankowość i doradztwo finansowe (I°)
- Zarządzanie sprzedażą (I°)
- Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw (I°)
- Marketing i public relations (I°)
- Ekonomia menedżerska (II°)
- Biznes międzynarodowy (II°)
- Analityka rynków finansowych (II°)

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

- Psychologia w biznesie (II°)
- Prawo w biznesie (II°)

Filologia:
- Filologia angielska (I°)
- Filologia germańska (I°)
- Filologia hiszpańska (I°)
- Filologia rosyjska (I°)

Geodezja i kartografia (I° inżynierskie)

Budownictwo:
- Budownictwo energooszczędne (I° inżynierskie)
- Rewitalizacja obiektów budowlanych (I° inżynierskie)
- Budownictwo ogólne (I° inżynierskie)
- Budownictwo drogowe (I° inżynierskie)
- Technologia i organizacja budownictwa (I° inżynierskie)

Informatyka:
- Teleinformatyka (I° inżynierskie)
- Grafika komputerowa (I° inżynierskie)
- Technologia internetowa (I° inżynierskie)
- Informatyka w usługach finansowych (I° inżynierskie)
- System baz danych (I° inżynierskie)
- Sieci komputerowe i bezpieczeństwo systemów (I° inżynierskie)
- Inżynieria obrazu i dźwięku (I° inżynierskie)
- Inżynieria oprogramowania (I° inżynierskie)
- Akademia Cisco (I° inżynierskie)

Inżynieria bezpieczeństwa:
- Bezpieczeństwo bankowe (I° inżynierskie)
- Bezpieczeństwo kryzysowe (I° inżynierskie)

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Pierwszy rok studiów pierwszego stopnia (licencjackich) oparty jest na wiedzy podstawowej. Na wszystkich specjalnościach wykładane są przedmioty o tematyce ogólnej i z zakresu przedmiotów podstawowych. Na drugim roku studiów w trzecim semestrze studenci kontynuują naukę przedmiotów podstawowych oraz rozpoczynają naukę przedmiotów kierunkowych i specjalnościowych. Wybierają także seminaria dyplomowe.

W trakcie trzeciego roku nauki studenci kontynuują naukę przedmiotów kierunkowych, a w szczególności przedmiotów związanych z wybraną specjalnością. Równocześnie przygotowują pracę dyplomową pod kierunkiem promotora.

Praktyczne przygotowanie do zawodu, studenci zdobywają podczas praktyk studenckich w rożnych instytucjach publicznych i niepublicznych, stosownie dobranych do specjalności kształcenia. Praktyki, które można odbywać także w krajach Unii Europejskiej, trwają od 4–8 tygodni zależnie od kierunku studiów.

Studenci studiów II° tj. magisterskich, na pierwszym roku studiów realizują przedmioty z zakresu zagadnień podstawowych i kierunkowych oraz rozpoczynają przedmioty specjalnościowe. Drugi rok studiów obejmuje przedmioty specjalnościowe i fakultatywne. Seminaria magisterskie realizowane są na III i IV semestrze i rozszerzają zakres przedmiotowy o specjalizacji dyplomowania.

Absolwenci kierunków studiów, które nie prowadzą jeszcze studiów drugiego stopnia, tj. magisterskich, kontynuują studia w innych uczelniach, a zwłaszcza w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy i Uniwersytecie Techniczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy.

Prowadzone są także studia podyplomowe, sfery oświatowej, gospodarczej, administracyjnej, dziennikarskiej oraz w zakresie nieruchomości, dla których niniejszy poradnik również może być przydatny.

Należy dołożyć starań, ażeby jak najlepiej przygotować pracę dyplomową, tym bardziej że jej jakość w pewnym stopniu

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

świadczy o pracy promotora i zakładu, w którym dyplomant ją przygotował. Trzeba otwarcie powiedzieć, że pisanie pracy jest trudne, ponieważ wymaga znajomości wielu zagadnień nie tylko od strony merytorycznej, lecz także metodologicznej i edytorskiej.

Poradnik zawiera wyjaśnienie istoty, celu i zakresu pracy dyplomowej oraz podaje wskazówki dotyczące zarówno jej ogólnej konstrukcji, jak i konstrukcji poszczególnych członów. Dla lepszego zrozumienia założeń teoretycznych kolejnych etapów pracy przytoczono przykłady z wybranych prac dyplomowych na Wydziale Pedagogicznym (obecnie Wydział Nauk Społecznych i Filologiczny) i Wydziale Prawa i Administracji (Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii). Zilustrowano także odpowiednimi przykładami zasady stosowania przypisów oraz sporządzania spisu literatury wykorzystanej w pracy. Stosunkowo dużo miejsca poświęcono ocenie pracy dyplomowej, i to z dwóch powodów. Po pierwsze, aby student piszący pracę miał świadomość, jakimi kryteriami kierują się promotor i recenzent przy jej ocenie, a po drugie, ażeby autor na etapie pisania pracy mógł uwzględnić zasady oceny tak pod względem merytorycznym, jak i formalnym.

Na końcu opracowania sporządzono wykaz literatury z zakresu metodologii pisania prac dyplomowych, wykorzystanej przy pisaniu tego poradnika. Wykaz ten może ułatwić studentom wybór dodatkowej literatury pomocnej podczas przygotowywania i opracowywania pracy dyplomowej. W związku z możliwością wyboru, z przedstawionych różnorodnych propozycji specjalizacji dyplomowania, mamy do czynienia z nader rozległą i złożoną problematyką metodologiczną badań. Dlatego też informacje zawarte w tym opracowaniu mają charakter ogólny, a o właściwym doborze zasad metodologicznych i edytorskich zdecyduje rodzaj dyscypliny naukowej i charakter materiału badawczego będącego przedmiotem pracy dyplomowej, a nade wszystko za-

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

lecenia jej promotora. Omówiono również wymagania, jakie powinien spełnić student w czasie zdawania egzaminu końcowego.

Do napisania poradnika posłużyło autorowi przede wszystkim wieloletnie doświadczenie w zakresie prowadzenia seminariów magisterskich i licencjackich, udzielania konsultacji, rad i wskazówek studentom piszącym prace dyplomowe. Pomocna była również ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*, ustawa z dnia 11 lipca 2014 o zmianie ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym* oraz niektórych innych ustaw, publikacja Andrzeja Kraśniewskiego pt. „Proces boloński: dokąd zmierza europejskie szkolnictwo wyższe"? Warszawa 2004, Traktat akcesyjny z dnia 16.04. 2003, który wszedł w życie 1.05.2004 r., Statut KPSW oraz obowiązujący Regulamin studiów.

Do opracowania dołączono, w formie załączników, kilka wzorów dokumentów i wyciąg z Regulaminu studiów KPSW. Poznanie ich daje studentowi pogląd na całokształt zagadnień związanych z pomyślnym zakończeniem studiów.

Dziękuję Panom recenzentom za uwagi dotyczące wszystkich wydań tej pracy, które zostały uwzględnione z korzyścią dla studentów piszących prace dyplomowe.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

1. ZADANIA I CHARAKTERYSTYKA PRACY DYPLOMOWEJ

Student chcący legitymować się wyższym wykształceniem winien złożyć wszystkie egzaminy przewidziane programem studiów, przygotować pracę dyplomową licencjacką lub magisterską i zdać przed komisją egzamin końcowy. Praca dyplomowa odgrywa w procesie dydaktycznym ważną rolę. Student musi wykazać w niej dobrą znajomość zagadnień wybranej specjalności studiów, a w szczególności przedmiotu wiedzy, która wiąże się z tematem pracy dyplomowej, właściwie dobrać literaturę, odpowiednio ją wykorzystać, wykazać się umiejętnością wyszukiwania materiałów źródłowych, stosowania przepisów prawnych oraz prezentowania wyników badań w ujęciu tabelarycznym i graficznym. Praca dyplomowa, tak licencjacka jak i magisterska, nie jest pracą samodzielną, gdyż pisana jest pod kierunkiem promotora. Zawierać jednak powinna własne poglądy autora, a nie tylko powielane (często dosłownie) z podręczników, monografii czy artykułów. Wysiłek autora pracy dyplomowej musi być widoczny.[1] [1] Zadania pracy wynikają z charakteru jej tematu, wybranej problematyki i materiałów źródłowych.

Z zadań dydaktycznych szczególnie należy wymienić następujące:

- dokończenie procesu kształcenia studenta,
- wdrożenie do posługiwania się nabytą wiedzą w praktyce,

[1] [1] oznacza pozycję w wykazie literatury tej pracy.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

- wzbogacenie nabytej wiedzy przez samodzielne studiowanie literatury, podręczników, monografii, artykułów i innych publikacji ze swojej specjalności,
- przyswojenie chociażby ogólnych pojęć o metodach pracy badawczej oraz zdobycie wprawy w posługiwaniu się jasnym, precyzyjnym językiem.

Praca dyplomowa musi również spełniać kryteria oceny obowiązujące zarówno promotora, jak i recenzenta. Szczegóły na ten temat w dalszej części tego opracowania.

2. TEMAT I TYTUŁ PRACY

Najważniejszym elementem pracy dyplomowej jest właściwie dobrany temat. Określa on bowiem jej treść, wyznacza cel i zakres podejmowanej problematyki badawczej, dobór właściwej literatury oraz zastosowanie odpowiednich metod badawczych. Sformułowanie tematu nie jest proste i dlatego pierwszą jego postać traktujemy z reguły jako sformułowanie robocze, które może w każdej chwili ulec udoskonalającym zmianom.

Najkorzystniej gdy student wybiera temat pracy zgodny z zainteresowaniami w ramach kierunku i specjalności studiów. Na studiach niestacjonarnych temat pracy wiąże się często z pracą zawodową piszącego. Gwarantuje to lepszy dostęp do materiałów i większe zainteresowanie studenta problematyką tematu. Można także wskazać studentowi do wyboru zestaw tematów wynikających z planu badawczego określonego zakładu uczelni lub specjalizacji naukowej promotora. W ostateczności najważniejsze jest jednak to, że wybór tematu odbywa się zawsze poprzez konsultację z promotorem i wymaga jego aprobaty. Na przykład w KPSW temat pracy najczęściej jest związany z kierunkami i specjalnościami w ramach wydziałów.

Zakres wyboru tematów prac licencjackich inżynierskich, czy magisterskich jest znacznie szerszy, ponieważ można wybierać

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

specjalizacje dyplomowania z programu studiów prawie każdego przedmiotu nauczania, profilaktyki zawodowej czy zainteresowań studentów.

Zaznaczyć należy, że wybór tematu i promotora nie zawsze praktycznie jest możliwy.

Sformułowanie tytułu pracy sprawia trudności dlatego, że powinien krótko i precyzyjnie informować o treści zawartej w pracy. Poza tym ma być językowo poprawny oraz poznawczo intrygujący, wywołujący pożądane nastawienie (patrz przykład zał. 1). Warto zaznaczyć, że nigdy nie jest tak, aby pierwsza wersja sformułowania tematu czy tytułu pracy dyplomowej pierwszego stopnia (licencjacka) czy drugiego stopnia (magisterska) zadowalała piszącego, jak i jego opiekuna naukowego (promotora). Nad właściwym doborem tematów prac licencjackich i magisterskich czuwa dziekan, który ustala tryb, w jakim jego uprawnienia mają być realizowane.

Dla lepszego zrozumienia sformułowania tytułu pracy dyplomowej przytoczone zostały przykłady z prac magisterskich, jedna z nich napisana na byłym Wydziale Pedagogiki przez Sylwię Szargało oraz na byłym Wydziale Prawa i Administracji przez Dorotę Kozłecką (załączniki 4 i 5). Również inne przykłady z tych prac przywoływane są przy omawianiu kolejnych etapów pisania pracy.

Przykłady sformułowania tytułu pracy:

1. Styl życia gimnazjalistów klas III w Bydgoszczy.
2. Świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego w razie macierzyństwa.

3. PRZEDMIOT I CEL BADAŃ

Podstawę postępowania badawczego stanowi określenie przedmiotu i celu badań. Przedmiot badań w naukach społecz-

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

nych jest niezmiernie złożony, gdyż obejmuje bardzo różne sfery działalności. Przedmiotem badań może być zatem wszystko, co składa się na tzw. rzeczywistość społeczną. Sformułowanie celu badań stanowi podstawowy warunek przystąpienia do pisania pracy dyplomowej. Musi on być jasno i bardzo dokładnie sprecyzowany. Głównym celem badań jest lepsze poznanie rzeczywistości społecznej. Może nim być także kształtowanie rzeczywistości społecznej, a w związku z tym prognozowanie i planowanie jej przeobrażeń, czyli stymulowanie procesów społecznych. Tak więc cel to rodzaj zamierzonego efektu, do którego ma doprowadzić działalność badawcza.[11]

Przykłady określenia przedmiotu badań:

1. Przedmiotem badań są uczniowie trzecich klas gimnazjalnych
2. Świadczenie pieniężne w razie macierzyństwa.

Przykłady określenia celu badań:

1. Celem poznawczym jest rozpoznanie jaki procent uczniów spośród przebadanych gimnazjalistów prowadzi prozdrowotny tryb życia.
2. Celem pracy jest rozpoznanie jakie świadczenia pieniężne w razie macierzyństwa przysługują z tytuły ubezpieczenia społecznego w świetle obowiązujących regulacji prawnych.

4. LITERATURA ZWIĄZANA Z PRACĄ DYPLOMOWĄ

Po ustaleniu przedmiotu i tematu badań przystępuje się do wyszukiwania literatury. Jest to podstawowa czynność warunkująca dalsze prowadzenie badań.[9], [12] Bez czytania literatury, bez stwierdzenia, co już wiemy na dany temat, jakie wysunięto problemy do dalszego badania, w jakich sprawach stanowiska nie są uzgodnione i toczą się polemiki, nie ma oczywiście

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

mowy o sformułowaniu problematyki pracy. Studiowanie literatury należy zaczynać od opracowań ogólnych (podręczników, monografii) i najnowszych wydań (opublikowanych stosunkowo niedawno). Przy korzystaniu z kilku źródeł najlepiej rozpocząć od tego, w którym interesujące nas zagadnienia prezentowane są najszerzej, zaś ze źródeł następnych wybiera się tylko to, co jest w nich nowe. Literaturę przedmiotu należy poznać wyczerpująco i krytycznie się do niej ustosunkować. Czytając należy jednocześnie robić notatki. Po ogólnym zapoznaniu się z podstawowymi pozycjami literatury przedmiotu oraz wykorzystaniu wiedzy ze studiów należy podjąć próbę naszkicowania zarysu pracy. Dalsze aktywne czytanie literatury pozwala na rozbudowanie szkicu pracy. Należy w nim podać, na jakich źródłach będzie oparta praca, czy na wybranych pozycjach literatury przedmiotu, materiałach statystycznych, czy pochodzących z własnych badań, czy innych. Orientacyjnie objętość szkicu pracy licencjackiej powinna zamknąć się na 4 stronach, a pracy magisterskiej na około 7 stronach. Zarys najlepiej sformułować jako wstępny plan treści (przyszły spis treści) i jako szkic toku wywodów, które do ukończenia pracy są ciągle otwarte. Poszerzanie i pogłębianie ich następuje w miarę uzyskiwania nowych materiałów źródłowych.

Źródła, z których czerpie się materiały do pracy dyplomowej są różne. Informacji dostarcza nam taka literatura, jak encyklopedie (powszechne i specjalistyczne), słowniki, podręczniki, monografie, rozprawy, artykuły i recenzje. Cenne są zwłaszcza rozprawy i artykuły, gdyż zawierają informacje o najnowszych osiągnięciach w danej dziedzinie wiedzy, zanim jeszcze zostaną opublikowane w książkach. Przed przystąpieniem do gromadzenia, czytania i sporządzania notatek należy dokonać wstępnego rejestru (opisu publikacji) na małych karteczkach identyfikujących daną pozycję. Notatki należy sporządzać tak, aby przy pisaniu pracy łatwo było się nimi po-

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

sługiwać. Powinny zawierać wyczerpujące i wiarygodne dane. Najlepiej w pierwszej kolejności notować na małych kartkach, uwidaczniając na nich autora, tytuł opracowania, nazwę wydawnictwa, a także miejsce i rok wydania. Taki zapis stosuje się w odniesieniu do książek. Jeśli chodzi o notki dotyczące czasopism, to oprócz autora i tytułu artykułu zapisujemy nazwę czasopisma, rok wydania i numer. Notki sporządzamy oddzielnie dla książek i oddzielnie dla artykułów. Ponowne notki bibliograficzne sporządzamy również na luźnych kartkach, ale już formatu A5 (wielkość zeszytu), zwanych fiszkami, z jednej tylko strony, aby można je było w trakcie pisania pracy rozkładać na stole. Fiszki należy grupować według zagadnień (problemów) i przechowywać w kopertach, co ułatwia uzupełnianie ich nowymi notatkami. Notujemy na tylu kartkach, ilu fragmentów pracy dotyczy dana pozycja. Aby nie pisać na fiszkach każdorazowo wszystkich danych bibliograficznych, lecz tylko symbole umowne tych pozycji, sporządzamy podręczny zestaw literatury, w którym zamieszczamy nazwisko i imię autora, tytuł pozycji oraz nazwę wydawnictwa, miejsce i rok wydania (zob. wzory s. 20). Zestaw ten w porządku alfabetycznym umieszcza się następnie na końcu pracy dyplomowej. Jeśli w trakcie studiowania literatury nasuwają się własne uwagi, należy je natychmiast i dość dokładnie zanotować, bo po jakimś czasie pomysł może ulecieć z pamięci lub stracić na ostrości.[2], [10]

Przykład fiszki z notką bibliograficzną:

Golinowska S., Boni M., Nowe dylematy polityki społecznej, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Raporty CASE, Warszawa 2006.	Daszkowski J., Oszacowanie obciążeń płac składkami i podatkiem w Polsce 1992–2002, „Polityka Społeczna” 2004, nr 4.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Przykłady fiszek zawierających treść wybraną stosownie do tematu pracy:

<table>
<tr><td rowspan="3">Nr fragmenty pracy</td><td>Autor</td><td>Tytuł artykułu</td><td>Dane identyfikujące publikację. Nazwa czasopisma, rok i numer</td></tr>
<tr><td colspan="3">Źródło pochodzenia notowanej pozycji</td></tr>
<tr><td colspan="3">Miejsce na notatki</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td rowspan="3">Nr fragmenty pracy</td><td>Autor</td><td>Tytuł artykułu</td><td>Dane identyfikujące książkę. Wydawnictwo i rok wydania</td></tr>
<tr><td colspan="3">Źródło pochodzenia notowanej pozycji</td></tr>
<tr><td colspan="3">Miejsce na notatki</td></tr>
</table>

Literaturę do sporządzenia zestawu można znaleźć w bibliotece, korzystając z katalogów alfabetycznych i rzeczowych. Ponadto w każdej bibliotece znajduje się komórka informacji naukowej, która udziela pomocy w poszukiwaniach interesującej nas książki lub czasopisma. Coraz częściej oprócz katalogów kartkowych spotykamy bazy danych zgromadzonych w pamięci komputera. Biblioteki tworzą także własne bazy danych oraz nabywają zbiory informacji od innych wyspecjalizowanych instytucji. Dostęp do danych zgromadzonych w komputerze jest szybszy, a informacje bardziej wyczerpujące.

Źródłem informacji bibliotecznej mogą być również strony internetowe dużych ośrodków naukowych, prezentujące nie tylko informacje ogólne o zasobach, ale udostępniające również katalogi. Warto zaznaczyć, że instytucje mają obowiązek udzielania studentowi określonych informacji (z wyjątkiem zastrzeżonych),

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

po okazaniu zaświadczenia z dziekanatu, że pisze pracę dyplomową na dany temat. Po należytym zapoznaniu się z literaturą piszący pracę dyplomową może przystąpić do pracy nad kolejnymi etapami badań.

5. PROBLEMY BADAWCZE

Zasadniczym warunkiem podejmowania wszelkich badań naukowych, a praca dyplomowa spełnia przecież takie warunki, jest uświadomienie sobie problemów, określających cel i zakres planowanych przedsięwzięć badawczych. Bez wyraźnie sformułowanych problemów działania skazane są na niepowodzenie.[6]

Po zgromadzeniu i wstępnym poznaniu literatury przedmiotu, a także na podstawie zdobytej wiedzy w toku studiów i praktyk studenckich można przystąpić do formułowania konkretnych problemów. Trafne dobranie problemów badawczych ma decydujący wpływ na efekty badań, a więc bez właściwie określonych problemów nie może być mowy o jakichkolwiek czynnościach badawczych. W literaturze z zakresu metodologii spotykamy najczęściej rozumienie problemu badawczego jako pytania czy zbioru pytań. Na przykład twierdzi się, że „...problem naukowy jest swoistym pytaniem, a jako pytanie zakłada pewną wiedzę; coś się wie formułując problem, a czegoś się nie wie i właśnie chodzi o to, aby się dowiedzieć, czyli aby poznać prawdę".[4], [5] Nie każde pytanie postawione przez autora pracy może być problemem badawczym. Wyklucza się z pytań badawczych te pytania, na które można uzyskać gotową odpowiedź od innych osób, a nie na drodze własnych poszukiwań i badań. A więc problemy badawcze są to pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze badań.

Wśród podziałów problemów badawczych rozróżniamy pytania typu rozstrzygnięcia i pytania dopełnienia. Pytania w postaci pytań rozstrzygnięcia rozpoczynają się od partykuły „czy"

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

poprzedzającej zdanie oznajmujące. Pytania takie dopuszczają jedynie dwie odpowiedzi „tak" lub „nie". Natomiast problemy w formie pytań dopełnienia rozpoczynają się od przysłówków i zaimków pytających, jak: „kto?", „co?", „ile?", „gdzie?", „dlaczego?". Pytania te wymagają szerszych odpowiedzi. Problem badawczy ma charakter złożony, dlatego w celu jego wyjaśnienia potrzebne są pytania szczegółowe. Właściwe sformułowanie tych pytań ułatwia analizę całego zagadnienia, a także zapobiega niebezpieczeństwu zejścia z głównego tematu pracy na zagadnienia niezwiązane z przedmiotem badań.

Dokonując wyboru problemu badawczego, student winien brać pod uwagę, co już na dany temat wie, co już na ten temat napisano i jakie występują kontrowersje, polemiki czy zgodności. Formułowanie problemów badawczych jest ważnym etapem, wymagającym pewnego zasobu wiedzy, zdobywanej głównie w toku czytania literatury przedmiotu oraz stanowi podstawę do formułowania hipotez, wyboru metod i narzędzi badawczych.

Przykłady wysuwania problemu głównego i szczegółowych:

1. Jaki procent osób spośród badanej grupy prowadzi prozdrowotny styl życia w świetle wybranych czynników?
   - Jak przedstawia się aktywność sportowa wśród gimnazjalistów?
   - Jak prezentuje się stan odżywiania uczniów?
   - Jak kształtuje się stan uzależnienia od tytoniu i alkoholu wśród młodzieży?
   - Jakie są najczęstsze przyczyny występowania stresu w życiu uczniów?
2. Jakie warunki należy spełnić aby otrzymać prawo do świadczeń macierzyńskich?
   - Jakie podmioty są uprawnione do pobierania zasiłku macierzyńskiego, rodzicielskiego, ojcowskiego i zasiłku opiekuńczego?

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

– Jak ustala się podstawę świadczeń macierzyńskich?
– Jakie są podmioty zobowiązane do wypłaty świadczeń?
– Jakie obowiązują dokumenty oraz terminy wypłaty?

6. HIPOTEZY I TEZY

Z dobrze określonego problemu powinna jasno wynikać hipoteza robocza jako odpowiedź na pytanie zawarte w tym problemie, czyli jest oczekiwanym przez badacza wynikiem planowanych badań. Hipoteza jest więc przypuszczeniem, założeniem lub domysłem (od greckiego *hipothesis* przypuszczenie), które wynika z dotychczasowego stanu badań i naszej wiedzy zdobytej na podstawie przeczytanej literatury czy praktycznych doświadczeń w interesujących kwestiach. Chodzi tu więc o przypuszczenie lub domysł wysunięty prowizorycznie dla określenia lub wyjaśnienia czegoś, co wymaga sprawdzenia czy weryfikacji poprzez odpowiednie badania. Nie każda hipoteza jest przydatna w badaniach. Przydatna dla badań jest tylko taka hipoteza, która pomaga w organizacji badań. Rezygnuje się natomiast z niej, gdy nie ma ona żadnego znaczenia dla właściwego ukierunkowania badań. Rezygnuje się np. w przypadku samego opisu faktów lub zjawisk. W niektórych badaniach opisowych nie jest wskazane wysuwanie hipotez roboczych, gdyż mogą one wywrzeć błędny wpływ na badacza, który będzie usiłował uzyskać materiał potwierdzający przyjęte przez niego z góry założenie.[1]

Dzięki hipotezom roboczym można skonkretyzować wysunięty problem badawczy. Student widzi go jaśniej i wyraźniej, co umożliwia właściwy dobór metod i technik badawczych. Hipotezą roboczą jest tylko takie twierdzenie (przypuszczenie), które spełnia określone warunki pod względem metodologicznym, a mianowicie musi:

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

- dotyczyć istotnych zagadnień lub problemów w danej dziedzinie nauki,
- być jednoznacznie sprecyzowana,
- być możliwa do empirycznego lub logicznego sprawdzenia,
- być niesprzeczna wobec udowodnionych wcześniej twierdzeń,
- być wyprowadzona za pomocą indukcyjnego (od szczegółu do ogółu) lub dedukcyjnego (od ogółu do szczegółu) sposobu rozumowania.

Hipoteza spełnia także określone funkcje. Po pierwsze dokładniej od problemu wyznacza zakres badanej rzeczywistości, a po drugie wskazuje drogę empirycznych poszukiwań i pozwala ustalić dokładnie dane potrzebne do rozwiązania problemu.[6] [11]

Przykłady wysuwania hipotezy głównej i sprowadzania hipotezy głównej do hipotez szczegółowych:

1. Przyjęto hipotetycznie, że spośród przebadanych gimnazjalistów klas III w Bydgoszczy od 30 do 40 procent prowadzi prozdrowotny styl życia.
   - 20–30% badanych prowadzi regularnie pozaszkolna aktywność ruchową.
   - 30–40% gimnazjalistów objętych badaniem odżywia się racjonalnie.
   - 40–50% respondentów przynajmniej raz sięgnęło po używki, 30% regularnie spożywa alkohol i/lub pali tytoń.
   - 40–50% gimnazjalistów poddawanych jest sytuacjom stresowym.
2. Drugi przykład pracy przedstawionej w tej publikacji stanowi opis faktów opartych o regulacje prawne i dane statystyczne prowadzone przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, a więc rezygnuje się z wysuwania hipotez. Można zatem w tym miejscu przytoczyć prawnopodstawną odpowiedź na problem badawczy. Świadczenia pieniężne

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

z ubezpieczenia społecznego w razie macierzyństwa obejmują: zasiłek macierzyński, zasiłek rodzicielski, zasiłek ojcowski, zasiłek opiekuńczy.

– Podmiotami uprawnionymi do pobierania świadczeń w razie macierzyństwa są osoby podlegające ubezpieczeniu chorobowemu, obowiązkowo lub dobrowolnie.
– Podstawę wymiaru zasiłku stanowi przeciętne miesięczne wynagrodzenie wypracowane przez okres 12 miesięcy kalendarzowych, poprzedzających miesiąc, w którym powstała niezdolność do pracy.
– Prawo do świadczenia z ubezpieczenia chorobowego ustalają oraz świadczenia te wypłacają terenowe jednostki ZUS, płatnicy składek, którzy zgłaszają do ubezpieczenia chorobowego najwyżej 20 ubezpieczonych.
– Dokumentacja niezbędną do wypłaty świadczenia: akt urodzenia, wniosek o urlop macierzyński, odpowiednio druki ZUS Z-3, Z-3a, Z-3b, druk ZUS Z-15, zaświadczenie ZUS ZLA.

Zasiłki nie powinny być wypłacane później niż w ciągu 30 dni od złożenia kompletu dokumentów.

T e z a jest często kojarzona z hipotezą i oba te pojęcia stosowane są zamiennie. Tezę definiuje się jako twierdzenie, założenie, które wymaga udowodnienia lub które ktoś zamierza udowodnić. Można też traktować tezę jako sformułowanie twierdzenia, którego prawdziwość się rozważa lub dowodzi. Tezę można traktować jako konkluzję, którą należy dowieść na podstawie przyjętych przesłanek.[3]

7. METODY BADAŃ

Wśród założeń metodologicznych znaczące miejsce zajmują metody badawcze, stanowiące sposoby rozwiązania problemu

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

i osiągnięcia celu badawczego. Należy zaznaczyć, że nie ma uniwersalnej zasady postępowania przy pisaniu pracy dyplomowej, a to z tego powodu, że każdy problem badawczy wymaga zastosowania bądź to specyficznej metody, bądź kombinacji kilku metod. W szczególności dotyczy to nauk pedagogicznych, które wymagają często swoistych metod, technik i narzędzi badawczych. Jak widzimy, metody muszą być dostosowane do danej gałęzi nauki i przyjętego tematu. Wybór metody zależy również od celu badania oraz rodzaju materiału, z którego piszący będzie korzystał. Ważną w tym względzie rolę odgrywa promotor, a także sam autor opracowania. Istnieją jednak pewne ogólne metody badawcze, które mogą mieć zastosowanie w wielu dziedzinach wiedzy i są z powodzeniem wykorzystywane w pracach dyplomowych. Do najczęściej stosowanych metod należą: metoda opisowa, obserwacji, monograficzna, statystyczna, ankietowa (wywiadu), analizy dokumentów, analizy ekonomicznej, sondażu diagnostycznego, porównawcza, metoda indywidualnych przypadków, metoda biograficzna, testy osiągnięć szkolnych.

Metoda opisowa jest podstawowym sposobem postępowania. Polega na dokładnym opisie cech i zdarzeń, będących przedmiotem badań w ujęciu statystycznym, dynamicznym lub geograficznym. Pozwala na wyodrębnienie określonego zjawiska z dotychczasowej całości i następnie na jego opisanie oraz porównanie z podobnymi zjawiskami, a także wyróżnienie czynników wspólnych oraz różnicujących z punktu widzenia miejsca i czasu.

Metoda obserwacji nie jest odrębną metodą badawczą, lecz składnikiem wielu metod badawczych. Realizowana jest bezpośrednio przez badacza lub przez inne osoby pracujące pod jego kierunkiem. Obserwacja jest to specyficzny sposób prowadzenia badań, którego stosowanie nie pociąga za sobą w zasadzie zmian w zjawisku badanym.[10]

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Metoda monograficzna jest formą badania statystycznego umożliwiającą szerokie, wszechstronne i wielopłaszczyznowe ujęcie jakiegoś wąskiego przedmiotu badań. Oprócz danych liczbowych ujmuje informację w formie opisowej, czyli w dużym stopniu opiera się na metodzie opisowej.

Metoda statystyczna zależnie od problemu ma charakter pomocniczej techniki w badaniach obserwacyjnych lub eksperymentalnych albo też odgrywa rolę metody głównej i wówczas obserwacje podporządkowane są metodzie statystycznej. Wśród problemów wymagających badań o charakterze statystycznym wyróżnić można:

– problem podporządkowania masy spostrzeżeń jednorodnych i ustalenie wielkości względnej (zazwyczaj procentowej) ich części,
– problem współzależności, czyli korelacji dwu lub więcej cech zmiennych,
– problem rozsiewu jednej cechy zmiennej.

Zastosowanie metod statystycznych spotyka się w wielu naukach przyrodniczych i humanistycznych. Bez tych metod wiele nauk musiałoby upaść.

Metoda ankietowa (metoda ankiety-wywiadu) polega na zbieraniu danych na podstawie informacji udzielonych przez osoby zorientowane w zagadnieniach stanowiących przedmiot ankiety. Wymienić można następujące rodzaje ankiet: jawną, anonimową, statystyczną, monograficzną, bezpośrednią i pośrednią.[10] Przy zastosowaniu metody ankietowej zazwyczaj prowadzi się badania pilotażowe (wstępne) w celu sprawdzenia stopnia zrozumiałości przez respondentów pytań zawartych w ankiecie. Badania pilotażowe umożliwiają także zorientowanie się, czy przyjęte założenia badawcze są weryfikowalne.

Metoda analizy dokumentów polega na uporządkowaniu i interpretacji zawartych w nich treści pod kątem problemu (celu) badawczego lub także hipotezy roboczej.[6]

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Metoda analizy ekonomicznej odnosi się do badań, których obiektem jest gospodarka, przedsiębiorstwo lub inny podmiot gospodarki narodowej. Ta metoda pozwala na rozpoznanie przyczyny zakłóceń jego funkcjonowania oraz ustala sposoby poprawy sytuacji. Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa obejmuje najczęściej dwie części: analizę finansową oraz techniczno-ekonomiczną.[10]

Metoda sondażu diagnostycznego jest to sposób gromadzenia wiedzy o dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranych zbiorowości, nasilaniu się i kierunkach rozwoju określonych zjawisk i wszelkich innych zjawisk instytucjonalnie niezlokalizowanych.[10]

Metoda porównań. Porównania mogą być dokonywane zarówno w wielkościach absolutnych jak i względnych. Pozwalają na ustalenie odchyleń między porównywanymi zjawiskami. Porównania mogą dotyczyć czasu, pokazując zmiany w stosunku do wcześniejszych okresów (co najmniej 3 okresy), jak i przestrzeni.

Metoda indywidualnych przypadków, zwana inaczej „studium indywidualnych przypadków" w praktyce sprowadza się do biografii ludzkich. Metoda ta polega na analizowaniu jednostkowych losów ludzkich. Jako technikę stosuje się najczęściej wywiad środowiskowy, a także obserwację jednostkową i analizę dokumentów osobistych. Nie zawsze jest wskazana gdyż nastręcza trudności w uogólnieniu wyników badań, zwłaszcza opartych na naszych grupach.[1]

Metoda biograficzna występuje również pod nazwą metody dokumentów autobiograficznych lub biograficznych czy dokumentów ludzkich. Szerzej sformułowana była szczególnie w badaniach socjologicznych, a ostatnio coraz częściej stosowana jest w badaniach pedagogicznych i psychologicznych.

Jak podaje M. Łobocki, metoda biograficzna w istocie jest prawnym konglomeratem różnych innych metod badawczych,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

łącznie z ich technikami obejmujących analizę dokumentów, obserwację, metodę sondażu, metodę dialogu. Jej wadą jest to, że posiada znamiona pozbawienia samodzielności, jaka przysługuje pozostałym metodom badań pedagogicznych.[7]

Testy osiągnięć szkolnych (nazywane często testem wiadomości) stanowią metodę dokonania oceny opanowania przez uczniów wiedzy i umiejętności w odniesieniu do określonego przedziału nauczania, a więc dokonania pomiaru postępu w nauce szkolnej uczniów.[8]

Sformułowanie problemów, hipotez i metod pracy znacznie ułatwia zbudowanie poprawnej pod względem merytorycznym i metodologicznym konstrukcji pracy, podporządkowanej realizacji celu badań.

8. KONSTRUKCJA (STRUKTURA) PRACY DYPLOMOWEJ

Trudna do ustalenia jest uniwersalna konstrukcja pracy, gdyż każda dziedzina nauki ma swoje sposoby postępowania i kryteria przedstawiania zebranego materiału, musi jednak posiadać określoną strukturę. Najprostsza, klasyczna struktura każdego przemyślanego tekstu, także naukowego, musi posiadać wstęp, rozwinięcie tematu i zakończenie. Konstrukcja (struktura) pracy, a w szczególności pracy dyplomowej, podlega jednak określonym zasadom, a mianowicie powinna być:

- prosta i przejrzysta,
- ekonomiczna, tj. wolna od powtórzeń,
- metodyczna, tj. zgodna z tokiem prawidłowego rozumowania,
- naturalna (prawdziwa), tj. odpowiadająca obserwowanemu biegowi rzeczy, np. kolejności zdarzeń.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Konstrukcja znajduje wyraz zewnętrzny w planie spisu treści pracy. Najczęściej spotykana struktura pracy licencjackiej czy magisterskiej składa się z kilku rozdziałów. Rozdziały zazwyczaj dzielą się na podrozdziały, a te z kolei na mniejsze fragmenty. Ważnym elementem struktury jest akapit. Akapit to tekst pisany od nowego wiersza, zaznaczony wcięciem. Rozpoczyna nową myśl, którą zamyka z końcem akapitu. Wprowadzanie akapitów dzieli tekst na mniejsze części oraz akcentuje jednostki myślowe, których dostrzeżenie i zapamiętanie jest ułatwione. Rozdziały zazwyczaj oznacza się cyframi rzymskimi, a inne części rozdziału cyframi arabskimi bądź literami. Spotyka się także podziały według skali cyfrowej. Zaznacza się, że wszystkie rozdziały w pracy muszą się dzielić (oczywiście jeśli się dzielą) według takich samych oznaczeń, tj. albo cyframi arabskimi, albo literami, tzn. że nie dopuszcza się w jednym rozdziale stosowania oznaczeń cyframi arabskimi, a w innym literami. Poza rozdziałami konstrukcja pracy obejmuje spis treści, wykaz skrótów, wstęp i zakończenie oraz inne informacje. Elementy składowe układu pracy najczęściej obejmują:

- Tytuł pracy
- Spis treści
- Wykaz skrótów
- Wstęp
- Rozdział metodologiczny
- Rozdział teoretyczny
- Rozdziały merytoryczne
- Zakończenie i wnioski
- Wykaz literatury
- Wykaz aktów prawnych
- Spis tablic i wykresów
- Wykaz innych materiałów

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Przykłady oznakowania struktury pracy dyplomowej:

Przykład 1

Tytuł pracy
Spis treści
Wykaz użytych skrótów
Wstęp
Rozdział I. …
1. …
2. …
3. …
4. …
5. …
6. …
Rozdział II. Teoretyczny
1. …
a) …
2. …
a) …
b) …
3. …
Rozdział III.
1. …
a) …
b) …
c) …
2. …
Zakończenie
Wykaz cytowanej literatury
Wykaz źródeł prawa
Spis tabel i wykresów
Spis załączników

Przykład 2

Tytuł pracy
Spis treści
Wykaz użytych skrótów
Wstęp
1 ……..
1.1 ……
1.2 ……
1.2.1 ...
1.2.2 ...
1.2.3 ...
1.3 ……
2 ……..
2.1 ……
2.2 ……
2.2.1 …
2.2.2 …
3 ……..
3.1 ……
3.2 ……
3.3 ……
3.3.1 …
3.3.2 …
3.3.3 …
3.3.4 …
Zakończenie
Wykaz cytowanej literatury
Wykaz źródeł prawa
Spis tabel i wykresów
Spis załączników

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Bywa, że rozdział metodologiczny nie występuje w strukturze pracy, a jego zakres tematyczny włączony jest do wstępu. Po części związane to jest z dyscypliną naukową i tematem pracy. Taka sytuacja częściej pojawia się w pracach licencjackich. Jeśli chodzi o oznaczenie wstępu i zakończenia, to są autorzy, którzy traktują te części jako rozdziały. W przypadku stosowania w pracy wstępu i zakończenia bez oznaczeń „rozdział", to elementy te muszą być wyróżnione w randze rozdziału. W naukach pedagogicznych kolejność elementów składowych pracy może być odmienna.[7], [11] Konstrukcją pracy badawczej rządzą dwie podstawowe zasady:

– zasada ciągu wynikania: równorzędne fragmenty winny być w takiej kolejności, aby fragment następny był kontynuacją poprzedniego, a poprzedni dawał podbudowę następnemu,
– zasada układu hierarchicznego: fragmenty nierównorzędne są ułożone hierarchicznie i są sobie podporządkowane.

Omówienie zawartości poszczególnych składników struktury pracy ułatwi studentom gromadzenie i selekcję materiału, a następnie pisanie. Zgodnie z ogólnie przyjętą metodologią opis strukturalnego ujęcia pracy dyplomowej przedstawia się następująco:

Tytuł pracy powinien być krótki i dokładnie informować o treści opracowania. Spis treści musi uwzględniać wszystkie elementy konstrukcji (struktury) pracy zawarte w tekście podstawowym. Każdy element występujący w spisie treści winien być oznakowany stroną. Najlepszym miejscem spisu treści jest strona druga pracy, tj. zaraz po stronie tytułowej, daje bowiem wstępną orientację w strukturze pracy.

Wykaz użytych skrótów należy rozpocząć od nowej strony. Wykaz zawiera wyjaśnienie tylko tych skrótów, które były użyte w pracy. Nie umieszcza się skrótów ogólnie znanych, jak np., tzn., itd., tj., itp.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Wstęp, czyli wprowadzenie, zasadniczo obejmuje krótkie omówienie tematu i uzasadnienie jego wyboru, a także opis źródeł, z których korzystano, określenie obszaru terytorialnego badań, podanie okresu, którego badania dotyczą, oraz charakterystykę pracy, tj. omówienie poszczególnych rozdziałów.

Rozdział metodologiczny zawiera przedmiot i cel pracy; problem i hipotezy (główne i szczegółowe); metody i techniki badań (uzasadnienie doboru i zastosowania w badaniach); organizację i przebieg badań; charakterystykę terenu badań.

Rozdział teoretyczny zawiera terminologię i pojęcia dotyczące tematu pracy; przegląd współczesnych badań nad tym zagadnieniem przedstawionych w książkach i artykułach umieszczonych w czasopismach specjalistycznych, a także w innych materiałach niepublikowanych.

Rozdziały merytoryczne stanowią główną osnowę pracy. Ilość rozdziałów empirycznych uwarunkowana jest ilością problemów badawczych. Zawierają one szczegółowe wyniki badań, ich analizę i interpretację na tle wyników uzyskanych przez innych autorów czy zawartych w źródłach prawnych bądź w odpowiednich instytucjach zajmujących się daną kwestią. Przytacza się tutaj cytaty, streszczenia wywodów czy danych liczbowych. W każdym przypadku należy w przypisach podać źródło (szczegółowo o przypisach w dalszej części tego opracowania). W poszczególnych rozdziałach pracy dyplomowej oprócz opisu, analizy, interpretacji, oceny i wniosków z własnych badań, należy w tablicach i graficznie przedstawić ich wyniki.

Zakończenie pracy jest podsumowaniem zapowiedzianego we wstępie zadania badawczego i stanowi część całej pracy. Tutaj odpowiadamy na pytanie, w jakim stopniu został zrealizowany cel pracy, czy wysunięte hipotezy badawcze zostały udowodnione i sprawdzone. Nie należy w tej części pracy powtarzać treści zawartych we wstępie, bądź wniosków zamieszczonych na

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

końcu poszczególnych rozdziałów. Przedstawiamy tylko własne wnioski końcowe i to te, które zostały udowodnione. Zakończenie analogicznie jak wstęp stanowi ważne ogniwo pracy.[1] [13]

Przykłady wstępu, spisu treści a także zakończenia z cytowanych już prac dyplomowych stanowią załącznik 4.1, 4.2, 4..3, oraz 5.1, 5.2, 5.3.

9. WYKAZ LITERATURY

Opis literatury wykorzystanej w pracy jest ostatnią czynnością pisania pracy dyplomowej. Sporządzamy spis tych pozycji, które zostały wykorzystane w pracy. Wyjątek mogą stanowić publikacje o charakterze teoretycznym bądź metodologicznym, których znajomość potrzebna była piszącemu dla właściwego ujęcia pracy i rozwiązania podjętych w niej zagadnień. Opis literatury stosuje się według zasad przyjętych w publikacjach. Poszczególne pozycje spisu literatury umieszczamy w kolejności alfabetycznej według pierwszej litery nazwiska autora, bez nadawania im kolejnych numerów, chyba że stosujemy system numeryczny i zamieszczamy na końcu pracy.

Każda pozycja spisu składa się z następujących elementów:

– nazwisko i pierwsza litera imienia autora,
– tytuł oraz podtytuł pracy,
– nazwa wydawnictwa,
– miejsce i rok wydania.

Każdy z elementów spisu oddzielony jest przecinkiem, a cały zapis kończy kropka. Jeśli autor ma więcej imion, podajemy wszystkie inicjały, jak również wymieniamy wszystkich autorów wspólnego dzieła. W przypadkach gdy nie występuje znak interpunkcyjny między tytułem a podtytułem, to po tytule stawiamy kropkę. Nazwy czasopisma pisze się wielkimi literami w cudzysłowie (z wyjątkiem tytułów nieodmiennych, w których tylko

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

pierwszy wyraz piszemy wielką literą) i po nazwie (bez przecinka) podaje się rok wydania, a następnie po przecinku numer egzemplarza. Nazwy powszechnie znanych wydawnictw można oznaczać skrótami, np. PWN, Ossolineum, PWE.

Przykłady opisu literatury:

Opis książki

Anioł W., Europejska polityka społeczna. Implikacje dla Polski, IPS UW, Warszawa 2003.

Golimowska S., Boni M. (red.), Nowe dylematy polityki społecznej, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Raporty CASE, Warszawa 2006.

Kurzynowski A. (red.), Polityka społeczna, SGH IGS, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2002.

Opis artykułu

Teterycz M., Nowe kwestie społeczne: znęcanie się nad osobami zależnymi, małoletnimi i nieporadnymi, „Polityka Społeczna" 2003, nr 10.

Ratajczak M., System emerytalny w Niemczech, w: Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej, pod redakcją T. Szumlicza i M. Żukowskiego, Twigger, Warszawa 2004.

Opis dokumentów legislacyjnych

Następny punkt spisu literatury stanowią dokumenty legislacyjne. W spisie aktów prawnych najpierw należy zamieścić konstytucję, tzn. ustawę zasadniczą, następnie ustawy, potem uchwały, rozporządzenia i zarządzenia oraz inne akty prawne urzędów centralnych. Następnie akty prawne organów terenowych (akty prawa miejscowego i akty samorządu terytorialnego) oraz komentarze do ustaw. Akty prawne przedstawia się chronologicznie od najwcześniej wydanych, biorąc pod uwagę dzień uchwalenia aktu. Akty prawne należy cytować na podstawie tekstów oryginalnych zamieszczonych w dziennikach ustaw, monitorach polskich i dziennikach urzędowych. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej piszemy skrótem Dz. U., a datę publikacji

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

aktu w pełnym brzmieniu. Zapis aktu prawnego nowelizowanego podajemy ze wszystkimi nowelizacjami, począwszy od daty wydania aktu lub publikacji tekstu jednolitego wraz z kolejnymi nowelizacjami. Najpierw podajemy datę uchwalenia aktu prawnego, później jego nazwę, a w nawiasie miejsce publikacji, np. Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483).

Wykaz literatury jest w różny sposób zatytułowany. Dla potrzeb prac licencjackich i magisterskich zwykle oznacza się następująco: Literatura wykorzystana w pracy, Literatura przedmiotu, Literatura cytowana, Literatura. Często spotyka się w tego typu pracach spis literatury zatytułowanej „Bibliografia". Z uwagi na niejednoznaczne rozumienie pojęcia bibliografia, należałoby ostrożnie w pracach licencjackich i magisterskich stosować to określenie (a nawet unikać). Jak podaje J. Boć: „Nazywanie wykazu cytowanych publikacji (literatury, prac) bibliografią jest, oczywiście, błędem i to nie rzadkim nie tylko w pracach magisterskich. […] warto podkreślić, że funkcja bibliografii i funkcja wykazu cytowanej literatury to dwie różne wartości..."[1] Jeśli spis literatury jest obfity, to książki i artykuły przedstawiamy oddzielnie, zawsze w porządku alfabetycznym, a jeśli skąpy, to można przedstawić łącznie w kolejności alfabetycznej. Wykaz źródeł stanowi odrębny punkt pracy.[2]

10. ZAŁĄCZNIKI

Załączniki, inaczej aneksy, uzupełniają pracę, a więc muszą wiązać się z jej tematem. Mogą to być np. obszerniej zgromadzone w postaci dużych tabel dane statystyczne, wzory kwestionariuszy, testów itp. Należą do nich także odpowiednie fragmenty statutów, a nawet całe statuty czy regulaminy instytucji. Każdy załącznik powinien mieć tytuł i numer, co ułatwia powoływanie

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

się na nie w tekście. Załączniki tabel i wykresów po spisie stanowią ostatnią pozycję pracy.

11. PRZYPISY I ODSYŁACZE

Opis literatury i przypisów niewiele się różnią. W opisie literatury podajemy tytuł całej pracy i inicjały imion po nazwisku, natomiast w przypisie podajemy tylko te strony, które nas interesują, a inicjały imion, zgodnie z polską pisownią, przed nazwiskiem autora.[5] [10] Gdy dzieło jest napisane przez więcej niż trzech autorów, można podać w przypisie tylko nazwisko pierwszego i zaznaczyć „i in.". Przypisy świadczą o wykorzystaniu w pracy literatury przedmiotu i źródeł, często dostarczają nowych informacji nie będących bezpośrednio przedmiotem pracy. Ze względu na treść przypisów występują różne ich rodzaje. Najczęściej występują przypisy źródłowe (zwykłe i rozszerzone), polemiczne, dygresyjne i odsyłające.

1. Przypis źródłowy zwykły wskazuje nie tylko, skąd pochodzi informacja lub pogląd wykorzystany przez autora, ale także, że piszący opanował literaturę przedmiotu i czerpał z niej wiadomości. Przypis źródłowy umożliwia również weryfikację danych.

2. Przypis źródłowy rozszerzony zawiera, oprócz wskazania źródła, jeszcze cytatę poglądów autora albo ich szersze omówienie. Stosuje się, gdy cytowane lub omawiane poglądy są tylko pośrednio związane z tematem i umieszczenie ich w tekście rozbijałoby tok wywodów.

3. Przypis polemiczny staje się przypisem źródłowym rozszerzonym, gdy piszący pracę podejmuje polemikę z poglądami przytoczonymi w teście głównym pracy.

4. Przypis dygresyjny występuje wówczas, gdy autor na marginesie rozważań głównych odnotowuje własne uwagi, które umieszczone w tekście rozbijałyby tok wywodów.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

5. Przypis odsyłający, jak sama nazwa wskazuje, sygnalizuje, że sprawa była już omówiona w tym tekście poprzednio lub będzie omówiona szerzej w dalszej części opracowania.

Przypisy w pracach licencjackich czy magisterskich łączą się z tekstem za pomocą odsyłaczy (odnośników). Odsyłacz jest znakiem wskazującym na identyczne oznaczenie przypisu. Znakiem tym jest zasadniczo cyfra (można spotkać też gwiazdkę lub literę). Odsyłacze w tekście umieszcza się przed znakami przystankowymi, z wyjątkiem cudzysłowów, nawiasów, pytajników i nie umieszcza się po „i", „z", „że" itp., tj. po formie koniunkcyjnej. Odsyłacz zawsze występuje w połączeniu z przypisem, który powinien być odnotowany pismem o stopień czy nawet dwa mniejszym niż zasadniczy tekst i oddzielony od tekstu krótką, około 4-centymetrową kreską poziomą zaczynającą się z lewej strony. Przypisy w pracy licencjackiej lub magisterskiej można gromadzić w kilku miejscach:

- na dole każdej strony (pod kreską), na której występują, i numerowane są od początku zaczynając od „1". Ta forma zapisu przybliża związek prowadzonych rozważań z treścią informacji zawartej w przypisie poza główną treścią wywodu,
- na końcu po każdym rozdziale, rozpoczynając od pierwszego numeru po każdym rozdziale,
- na końcu pracy, stosując numerację ciągłą w całej pracy.

Ostatnio coraz częściej pojawia się zapis numeryczny odsyłania do literatury, np.[10] sposób numeryczny polega na tym, że każda pozycja spisu literatury ma swój własny numer (niezależnie do alfabetycznego uszeregowania). W tym poradniku, jak widać, zastosowano sposób numeryczny. Inny odsyłacz do literatury ma formę zapisu alfabetycznego, np. Krajewski (2001), zwie się on systemem harwardzkim. Zmienia się w nim kolejność zapisu bibliograficznego: po nazwisku i pierwszej literze imienia czy imion pisze się rok wydania pracy, następnie tytuł, numer

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

kolejny wydania oraz nazwę wydawnictwa, np. Krajewski M. (2001), Vademecum autora i wydawcy prac naukowych, wyd. 2, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Włocławek.

Najczęściej stosowany i najbardziej przejrzysty jest sposób zamieszczania przypisów na dole każdej strony. Sposoby cytowania dzieł w przypisach zależą od rodzaju dzieła, używanych form językowych i skrótów. Cytowanie książek zależy od tego, czy publikacja jest napisana przez jednego czy więcej autorów.

Przykłady przypisów na dole każdej strony:

A. Pułło, Prace magisterskie i licencjackie. Wskazówki dla studentów, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 2001, ss. 2630.

J. Auleytner, K. Głąbicka, Polskie kwestie socjalne na przełomie wieków, WSP TWP w Warszawie, Warszawa 2001, ss. 7280.

E. Denek, J. Sobiech, J. Wierzbicki, J. Wolniak, Finanse publiczne, PWE, Warszawa 1995, ss. 3435 lub

E. Denek i in., Finanse publiczne, PWE, Warszawa 1995, ss. 3435.

Gdy książka stanowi zbiór prac kilku autorów, to na pierwszym miejscu występuje tytuł dzieła, a następnie imię i nazwisko redaktora, wydawca, rok wydania i strona, np.:

Polityka gospodarcza, redakcja naukowa B. Winiarski, PWN, Warszawa 2001, ss. 466490.

Gdy artykuł zamieszczony jest w wydawnictwie książkowym jako część (fragment) pracy zbiorowej, to zapis w przypisie przedstawia się następująco:

T. Panek, Ubóstwo jako kwestia społeczna, w: Polityka społeczna, pod red. A. Kurzynowskiego, SGH IGS, Warszawa 2002, ss. 159187.

Gdy artykuł jest zamieszczony w czasopiśmie, to przypis przedstawia się następująco:

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

J. Daszkowski, Oszacowanie obciążeń płac składkami i podatkiem w Polsce *1992–2002*, „Polityka Społeczna" 2004, nr 4, s. 10.

Na podobnych zasadach (jak w czasopismach) cytujemy artykuły umieszczone w gazetach, np.:

M. Wąsacz, Pusty tornister. Kto wyprawi do szkoły ubogie dzieci?, „Gazeta Pomorska", 23 sierpnia 2004.

Przy korzystaniu z materiałów konferencyjnych przypis będzie przedstawiał się następująco:

E. Leś, Realizacja zadań pomocy społecznej przez samorządy terytorialne w świetle badań empirycznych, w: Materiały na konferencję „Polityka społeczna w strategiach samorządów terytorialnych", zorganizowana przez Katedrę Socjologii i Polityki Społecznej AE we Wrocławiu oraz IPS UW w Warszawie w Rokosowie pod Lesznem 2223 września 2003.

Ustawy, rozporządzenia, obwieszczenia i inne akty urzędów centralnych i terenowych opisujemy w przypisach w ten sposób, że wpierw piszemy datę uchwalenia aktu, nazwę dokumentu, a następnie miejsce publikacji, np.:

Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 78, poz. 483.

Można też miejsce publikacji napisać w nawiasie, np.:

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z dnia 1 maja 2004 r.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu udzielania pomocy w dożywianiu uczniów w 2003 roku (Dz. U. Nr 13, poz. 133).

Obwieszczenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 maja 2002 r. w sprawie wskaźnika waloryzacji, kwot dochodu po waloryzacji i wysokości świadczeń pomocy społecznej oraz kwoty stanowiącej podstawę ustalania wysokości niektórych świadczeń pomocy społecznej od dnia 1 czerwca 2002 r. (MP Nr 19, poz. 338).

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Cytowany tytuł, niezależnie od jego rodzaju, jeśli występuje w przypisach po raz pierwszy, musi być dokładnie opisany. Oznacza to, że skrócenia stosuje się, wówczas gdy tytuł występuje po raz drugi czy następnie w dalszej części pracy. Do najczęściej używanych skrótów w przypisach prac licencjackich czy magisterskich należą:

Por. porównaj, *Ibidem* tamże,

Zob. zobacz, *Cyt. za* cytuję za,

Op. cit. (opus citatum) dzieło cytowane.

Jak z tego wyliczenia skrótów widać, możliwa jest zamienność niektórych z nich, stąd zaleca się, ażeby studenci dokonali wyboru jednej z nich i stosowali konsekwentnie w całej pracy, np.: *Ibidem* lub *Tamże,* lub *Op. cit*. lub *Jw*.

Gdy zachodzi potrzeba identycznego cytowania literatury w bezpośrednio następującym przypisie na tej samej stronie, to stosujemy jeden z następujących skrótów, np.:

1) K. Mlonek, Bezrobocie, w: Polityka społeczna, pod redakcją A. Kurzynowskiego, SGH IGS, Warszawa 2002, s. 94.
2) Jak wyżej lub Tamże, lub Ibidem.

Gdy powołujemy się kilka razy na to samo dzieło w następnym przypisie, lecz na innej stronie pracy, to stosujemy zwroty z poprzedniego przykładu dodając, z jakiej strony pochodzi cytat, np.:

1) K. Mlonek, Bezrobocie, w: Polityka społeczna, pod redakcją A. Kurzynowskiego, SGH IGS, Warszawa 2002, s. 94.
2) Jak wyżej, s. 98 lub Tamże, s. 98, lub Ibidem, s. 98, lub Op. cit., s. 98.

Gdy po uprzednim cytowaniu autora i jego dzieła zacytowany zostanie inny autor i jego prace (może wystąpić więcej autorów), to chcąc powrócić do pierwotnie cytowanego autora, należy zastosować następującą formę:

3) K. Mlonek, Bezrobocie..., s. 105.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zwroty skrótowe: *Jak wyżej* lub *Tamże*, lub *Ibidem* stosujemy bezpośrednio za tą formą skrótową.

Gdy przytaczamy wielokrotnie jedno dzieło tego samego autora na różnych stronach pracy, to jego pełny opis w przypisie sporządzamy tyko raz w pierwszym odsyłaczu. Następne, występujące na innych stronach pracy wymagają identyfikacji autora, np.:

[4)] W. Anioł, Europejska polityka społeczna. Implikacje dla Polski, Warszawa 2003, s. 74.
W. Anioł, *op. cit.*, s. 109.
W. Anioł, *op. cit.*, s. 155.

Gdy autor pracy wykorzystał cudzą cześć opracowania, ale nie dosłownie, to przed źródłem informacji podanej w przypisie powinien zastosować skrót *Por.*, a jeśli chce odesłać do publikacji, to *Zob.*

Jak już zaznaczono na początku tego opracowania, przypisy pełnią ważną rolę i dlatego również podlegają ocenie.

Posługiwanie się cytatem i cudzysłowem jest równie trudne jak stosowanie przypisów. Cytat stanowi dosłowne przytoczenie w tekście pisanym czyichś słów, a cudzysłów to graficzny znak interpretujący w postaci przeważnie dwóch par przecinków, w które ujmuje się wyrazy cytowane. Cudzysłowem posługujemy się również przy pisaniu tytułów czasopism lub gdy chodzi o wyeksponowanie oryginalności sformułowania. W żadnym przypadku nie piszemy tytułów cytowanych publikacji w cudzysłowie.

Gdy przy pisaniu pracy dyplomowej przytaczamy dosłownie autorów, to dany tekst należy ująć w cudzysłów, a w przypisie podać pełny opis dzieła, z którego dany cytat pochodzi. Natomiast wielokropek w nawiasie (…), często stosowany jest w praktyce, wprowadzamy gdy z cytowanego tekstu usuwamy fragment nie potrzebny lub gdy nie cytujemy zdania od początku lub nie cytujemy go do końca.[2,9]

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

12. FORMALNA I EDYTORSKA STRONA PRACY

Poza stroną merytoryczną i metodologiczną ważne jest też prawidłowe opracowanie graficzne, techniczne i edytorskie.[13] Ta część opracowania przedstawia ogólnie przyjęte zasady przy pisaniu pracy dyplomowych. Przede wszystkim praca powinna być porządnie napisana. Obecnie najczęściej pisana jest na komputerze i tu mamy już pierwszą radę dotyczącą zabezpieczenia tekstu przed ewentualną awarią komputera. Pracę należy pisać na zwykłym papierze formatu A4 (nigdy np. na kredowym), ustalić należy wielkość marginesów i stosować konsekwentnie w całej pracy nawet na stronach, na których występują tablice czy wykresy. Przyjęto, że margines z lewej strony, czyli tam, gdzie strony będą sklejane albo zszywane, wynosi 3,54 cm, a z prawej 1,52 cm. (ważną sprawą jest wyrównywanie marginesów), margines górny 2,5 cm, dolny 1,5 cm Przy zastosowaniu tych zasad w składach komputerowych i przyjęciu 12- lub 13-punktowych czcionek pisma tekstu głównego i 10- lub 11-punktowych w przypisach, jedna strona pomieści około 30 wierszy i około 60 znaków pisarskich w wierszu, licząc je ze wszystkimi przerwami między wyrazami, cyframi i innymi znakami pisma.

Numerację stron nanosi się od następnej strony po spisie treści zamieszczonym po stronie tytułowej. Numery strony liczy się od początku, tj. od strony tytułowej lub przedtytułowej. Numeracja stron w spisie treści musi być zgodna z numeracją naniesioną w tekście. Oznaczenie stron w tekście może znaleźć się w różnych miejscach: pośrodku na górnym marginesie, na górze z prawej strony, pośrodku na dolnym marginesie strony, w zewnętrznym dolnym rogu strony. Zaleca się umieszczanie numeracji stron pośrodku na górnym marginesie bez dodatkowych znaków (np. 7, a nie –7–).

Strona tytułowa powinna zawierać nazwę uczelni, imię i nazwisko studenta, tytuł pracy, imię i nazwisko promotora, miej-

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

sce i rok opracowania. Wzór strony tytułowej pracy dyplomowej stosowany w KPSW stanowi załącznik 1. Jeśli chodzi o okładkę pracy, to należy zaznaczyć, że KPSW w Bydgoszczy ma własną introligatornię i za bardzo korzystną cenę oprawia prace w wybranych przez studenta kolorach (cztery do wyboru).

Rozdziały z ich tytułami rozpoczynamy od nowej strony z większym odstępem od górnego marginesu. Podrozdziały i ich tytuły zamieszczane są na bieżącej stronie z zachowaniem większego odstępu. Wielkość stosowanych odstępów, a także wielkości i rodzaj czcionki (pisma), tak w przypadku tytułu rozdziału jak i podrozdziału, powinny być takie same w całej pracy. W tytułach rozdziałów i podrozdziałów nie stosuje się żadnych skrótów i podkreśleń.

W celu lepszej czytelności tekstu i przedstawienia myśli w sposób uporządkowany należy stosować akapity. Akapit jest częścią pracy nie oznaczoną ani tytułem, ani specjalną numeracją. Składa się zwykle z kilku zdań wyrażających zazwyczaj jedną myśl. Pomimo swojej odrębności tworzy spójną część większej całości. Akapit wyróżnia się wcięciem pierwszego wiersza fragmentu tekstu. Czasami zamiast wcięcia w celu wyodrębnienia akapitu stosuje się zwiększony odstęp międzywierszowy. W pracach dyplomowych korzystniejsze dla piszącego jest stosowanie wcięcia, co ma znaczenie przy przepisywaniu tekstu, zwłaszcza przez osobę drugą nieznającą tematu.

Często w pracach dyplomowych występuje zestawienie dużej ilości liczbowych informacji. Do prezentacji zgromadzonych danych stosuje się tablice i wykresy. Każda tablica (używa się też określenia tabela, w skrócie: tabl.) powinna mieć tytuł, słowne oznaczenie kolumn i wierszy, nazwę źródła danych liczbowych oraz objaśnienia. W źródłach zamieszcza się informację, skąd pochodzą dane zawarte w tablicy. Informacja ta pozwala na ewentualne pogłębienie wiadomości oraz uwiary-

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

godnienie danych. W przypadku gdy autor samodzielnie opracował tablicę, to jako źródło podaje się: opracowanie własne. Główka tablicy, tj. część opisowa umieszczona u góry, określa treść poszczególnych kolumn. Boczek tablicy, tj. część opisowa umieszczona z lewej strony, określa treść poszczególnych wierszy. Zapis w główce i boczku tablicy powinien być krótki, ale sformułowany precyzyjnie i jasno, by nie dopuszczał żadnych nieporozumień co do treści poszczególnych wierszy tablicy. W tablicach wykorzystuje się oznaczenia takie jak: kreska (–) zjawisko nie występuje, zero (0) zjawisko występuje w wielkości mniejszej od 0,5, kropka (.) zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych, iks (x) wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe, „w tym" oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

Wykres jest graficznym przedstawieniem zależności między poszczególnymi wielkościami i służy tym samym celom co tablica. Najistotniejszą częścią składową wykresu jest obraz graficzny prezentowanego zjawiska ułatwiający zrozumienie jego treści. Pozostałe części wykresu: tytuł, legenda, źródło i objaśnienia mają charakter pomocniczy i nie powinny przesłaniać obrazu graficznego. Pod tablicą czy wykresem należy podać wnioski z nich wypływające. Można stosować także inne wyróżnienia w celu zwrócenia uwagi na pewne fragmenty pracy. Przy wykorzystaniu zapisów komputerowych wyróżnień technicznych jest wiele, np.:

- wytłuszczenie (pogrubienie);
- druk pomniejszony;
- druk powiększony;
- druk zagęszczony;
- spacja, czyli druk rozstrzelony;
- wersalik, czyli wielka litera;
- wersalik pogrubiony;
- kursywa, czyli druk pochylony;

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

– stosowanie różnych typów i kolorów czcionek;
– ozdabianie druku autokształtami;
– wstawianie plików tekstowych i muzycznych;
– wstawianie rysunków clipart;
– efekty tekstowe (np. iskrzący się druk i migające tło).

Przykład tablicy opracowanej przez GUS

Tab. 15. **Bezrobotni zarejestrowani według wieku, poziomu wykształcenia, czasu pozostawania bez pracy oraz stażu pracy**

Stan na 31 XII

WYSZCZEGÓLNIONE	2000		2005		2010		2011	
	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety
OGÓŁEM								
OGÓŁEM	181230	102485	188021	103872	139401	75696	139622	78254
WEDŁUG WIEKU								
24 lata i mniej	55194	29694	43878	23651	31183	17282	30415	17421
25–34	49006	29991	54446	32322	40686	24218	40761	24991
35–44	44113	25793	39489	22943	27560	15617	28139	16659
45–54	30242	16185	42065	22246	27934	14670	26825	14419
55 lat i więcej	2675	822	8143	2710	12038	3909	13482	4764
WEDŁUG POZIOMU WYKSZTAŁCENIA								
Wyższe	3252	2098	6629	4321	9743	6618	10640	7407
Policealne oraz średnie zawodowe	30214	21374	34033	22592	26324	17109	27111	18007
Średnie ogólnokształcące	10216	8108	13024	9438	14061	9672	14089	9883

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

WYSZCZEGÓLNIONE	2000		2005		2010		2011	
	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety
Zasadnicze zawodowe	69914	34686	66449	33236	43270	20506	42943	21122
Gimnazjalne[a], podstawowe i niepełne podstawowe	67634	36219	67886	34285	46003	21791	44839	21835
WEDŁUG CZASU POZOSTAWANIA BEZ PRACY[b]								
3 miesiące i mniej	39193	15699	40585	16967	48535	23217	39515	17892
3–6	27862	15114	23476	12031	24065	12880	23362	13031
6–12	31416	16108	28436	14555	24904	13579	25264	14466
12–24	37763	21417	29378	157174	23356	13384	28696	17580
Powyżej 24 miesięcy	44996	34147	66146	44605	18541	12636	22785	15285
WEDŁUG STAŻU PRACY[a]								
Brak stażu pracy	38950	24646	38516	24510	24830	16083	24654	16237
1 rok i mniej	28597	18295	25799	16279	20341	12676	20489	13032
1–5	39438	20752	42076	22305	34274	19039	34726	19944
5–10	24904	13884	28187	15299	20595	10419	20814	11073
10–20	30501	17460	30690	17109	21352	10972	21200	11180
20–30	17817	7409	19763	7913	14026	5487	13513	5526
Powyżej 30 lat	1023	39	220	457	3983	1020	4226	1262

[a] Od 2002 r. [b] Od momenty rejestracji w urzędzie pracy; przedziały zostały domknięte prawostronnie, np. w przedziale 3–6 uwzględniono osoby, które pozostawały bez pracy 3 miesiące i 1 dzień do 6 pełnych miesięcy włącznie.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

13. OCENA PRACY DYPLOMOWEJ

Ważnym ogniwem w procesie pracy badawczej jest jej ocena. Poza tym, że kwalifikuje ona do egzaminu końcowego i stanowi część składową oceny na dyplomie, ułatwia studentom przygotowanie pracy pod względem merytorycznym i formalnym. Konieczność krytycznej oceny występuje nie tylko w toku studiów wyższych, ale także w praktyce zawodowej. Trzeba zatem umieć oceniać krytycznie, ale trafnie i sprawiedliwie. Aby tę umiejętność uzyskać, trzeba znać zasady oceny, czyli jej kryteria. W odniesieniu do oceny pracy dyplomowej (licencjackiej i magisterskiej) stosowane są kryteria zawarte we wzorze oceny MNiSW (zał. 3), a mianowicie:

1. Czy treść pracy odpowiada tematowi określonemu w tytule?

Formułując odpowiedź na to pytanie, na uwagę zasługują takie kwestie, jak np. stosunek tematu do problemu głównego, związek między problemem głównym a problemami szczegółowymi, zakres badań w stosunku do problemów głównego i szczegółowych.

2. Ocena układu pracy, struktury podziału treści: kolejności rozdziałów, kompletności tez itp.

Dla oceny układu pracy mogą posłużyć takie pytania pomocnicze, jak: czy podział treści wynika z wcześniej określonych problemów badawczych, czy jest zachowana proporcja treści w odniesieniu do problemów, analizy jakościowej do ilościowej (słownej i liczbowej), czy są zachowane odpowiednie proporcje co do treści poszczególnych rozdziałów, podrozdziałów (które są zbędne)?

3. Merytoryczna ocena pracy.

To kryterium stanowi istotną część oceny i wymaga szczególnej uwagi. Stąd proponuje się kilka pytań szczegółowych, które mogą być pomocne dla sformułowania ogólnej oceny. Np. czy

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

ogólna koncepcja pracy odpowiada problematyce badań, czy zastosowano odpowiednie metody, techniki i narzędzia badań, czy uzyskano właściwą ilość danych z badań i czy są odpowiednio wyrażone słownie i liczbowo, czy wykazano umiejętność opisu, analizy, interpretacji i oceny danych z badań, czy stwierdzenia i wnioski wynikają z podjętych badań.

4. Inne uwagi.

W tym miejscu można ocenić wartość pracy w odniesieniu do specjalizacji naukowej dla przyszłej działalności zawodowej autora.

5. Czy i w jakim zakresie praca stanowi nowe ujęcie problemu?

Tu trzeba zwrócić uwagę, czy praca jest oryginalna pod względem tematycznym, czy zawiera nowatorskie rozwiązania metodologiczne, czy cechuje ją oryginalność w sposobach interpretacji i uogólniania danych.

6. Charakterystyka doboru i wykorzystania źródeł.

Ocenie podlega dobór literatury, w tym najnowszej, i jej wykorzystanie w pracy. Ważny też jest stopień i sposób wykorzystania literatury (cytaty, streszczenia, analiza, interpretacja, ocena krytyczna).

7. Ocena formalnej strony pracy (poprawność języka, opanowanie techniki pisania, spis rzeczy, odsyłacze).

Chodzi tu głównie o to, czy zachowano rygory poprawności językowej w stosunku do terminologii naukowej, czy zadbano o wysoki poziom estetyki tekstu (tablice, rysunki, dobór czcionki itp.).

8. Sposób wykorzystania pracy (publikacja, udostępnienie instytucjom, materiał źródłowy).

Jeśli publikacja, to wskazać, w jakiej formie oraz w jakim zakresie (druk, referat, komunikat), a jeśli praca jest użyteczna w praktyce, to ocenić, czy postulaty i wnioski wymagają dodatkowego przetworzenia. Warto też zwrócić uwagę, czy badania

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

zasługują na kontynuowanie według podanego w pracy schematu.

Przy ocenie prac dyplomowych należy zwrócić uwagę, że nie mogą one stanowić powtórzenia wcześniej prowadzonych badań, od których różnią się rodzajem badanego materiału lub rodzajem metod badawczych.

14. EGZAMIN DYPLOMOWY

Zgodnie z obowiązującym Regulaminem studiów KPSW (zał. 1) student składa pracę dyplomową w terminie uzgodnionym z promotorem, nie później niż do 20 września na studiach kończących się w semestrze letnim i do 10 marca na studiach kończących się w semestrze zimowym. W uzasadnionych przypadkach dziekan, na wniosek promotora lub studenta (zaopiniowany przez promotora) może ustalić inny termin złożenia pracy dyplomowej nie dłużej jednak niż o jeden rok od ww. terminów. Oprócz pisemnej pracy dyplomowej student składa pracę w formie elektronicznej wraz z oświadczeniem, że praca została napisana samodzielnie (zał. 3). Tak przygotowaną pracę student składa w Centrum Obsługi Studenta. Niezłożenie pracy dyplomowej przez studenta w wyznaczonych terminach, powoduje skreślenie go z listy studentów. Student może wznowić studia w terminie nie dłuższym niż 5 lat od dnia skreślenia. W porozumieniu z promotorem dziekan wyznacza recenzenta i termin egzaminu dyplomowego. Praca podlega ocenie przez promotora i recenzenta na stosownych drukach. Zakres oceny został wcześniej omówiony, a druk stanowi (zał. 2).

Egzamin dyplomowy, tj. licencjacki czy magisterski, dyplomant zdaje przed komisją w składzie: dziekan lub osoba upoważniona przez dziekana, promotor, recenzent. Egzamin jest ustny i dyplomant odpowiada na trzy pytania. Jedno związane

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

jest z pracą dyplomową, a drugie winno dotyczyć specjalności, którą reprezentuje. Trzecie pytanie powiązane jest z ogólnym programem nauczania na danym kierunku studiów. Każde pytanie, jak i oceny odpowiedzi wpisuje się do protokołu.

Na końcową ocenę egzaminu zazwyczaj wpływ mają następujące składniki:

- 1/6 średniej arytmetycznej wszystkich ocen (także niedostatecznych) uzyskanych z całego okresu studiów,
- 1/2 średniej arytmetycznej oceny pracy dyplomowej, tj. promotora i recenzenta, zaokrąglonej na korzyść studenta do oceny 3,5; 4,0; 4,5; 5,0,
- 1/2 oceny egzaminu dyplomowego.

Na dyplomie student otrzyma średnią ważoną zaokrągloną do pełnej oceny, tzn. jeśli student uzyska ocenę do 3,5, to zwykle na dyplomie wystąpi ocena dostateczna; oceny mieszczące się w przedziale 3,514,5 dają ocenę dobrą, a oceny powyżej 4,5 bardzo dobrą.

Napisanie pracy licencjackiej i zdanie egzaminu dyplomowego daje jej autorowi prawo do posługiwania się tytułem licencjata lub inżyniera i potwierdza ukończenie wyższych studiów zawodowych (pierwszego stopnia). Napisanie zaś pracy magisterskiej i zdanie egzaminu magisterskiego daje prawo do używania tytułu magistra (studia drugiego stopnia).

W przypadku negatywnej oceny pracy przez recenzenta dziekan zaleca ponowną ocenę pracy innemu recenzentowi tej samej specjalności. Pozytywny wynik egzaminu końcowego upoważnia komisję do ogłoszenia tego faktu zaraz po złożeniu egzaminu.

W przypadku uzyskania na egzaminie końcowym oceny niedostatecznej, student może przystąpić ponownie do egzaminu w zasadzie nie wcześniej jednak aniżeli po upływie jednego miesiąca i nie później aniżeli po upływie sześciu miesięcy.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

LITERATURA WYKORZYSTANA W OPRACOWANIU

1. Bereźnicki F., Prace magisterskie z pedagogiki. Przewodnik metodyczny dla studentów, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1997.
2. Boć J., Jak pisać pracę magisterska, Kolonia Limited, Wrocław 2004.
3. Encyklopedia Gazety Wyborczej, PWN, Warszawa 2005.
4. Gambarelli G., Łucki Z., Jak przygotować pracę dyplomową lub doktorską, Universitas, Kraków 2001.
5. Kamiński T., Szmigielska T., Poradnik dla prowadzącego i dla piszącego pracę dyplomową, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Informatyczna, Warszawa 2000.
6. Krajewski M., Vademecum autora i wydawcy prac naukowych, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Włocławek 2001.
7. Łobocki M., Metody badań pedagogicznych, Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2005.
8. Niemierko B., Pomiar wyników kształcenia, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
9. Pułło A., Prace magisterskie i licencjackie. Wskazówki dla studentów, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003.
10. Sztumski J., Wstęp do metod i technik badań społecznych, Śląsk, Katowice 1999
11. Urban S., Ładoński W., Jak napisać dobrą pracę magisterską, Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 1997.
12. Zaczyński W.P., Statystyka w pracy badawczej nauczyciela, Wydawnictwo „Żak", Warszawa 1997.
13. Zbroińska B., Piszę pracę licencjacką. Praktyczne wskazówki dla studenta, Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji w Kielcach, Kielce 2000.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

Zał. 1. Wyciąg z obowiązującego Regulaminu studiów KPSW w Bydgoszczy.
Zał. 2. Wzór karty oceny pracy dyplomowej.
Zał. 3. Wzór oświadczenia o samodzielności pisania pracy.
Zał. 4. Spis treści, wstęp i zakończenie pracy magisterskiej Sylwii Szargało.
Zał. 5. Spis treści i wstęp i zakończenie pracy magisterskiej Doroty Kazłeckiej.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 1

Wyciąg z obowiązującego Regulaminu studiów KPSW w Bydgoszczy

Egzamin dyplomowy
§ 47

1. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu dyplomowego jest zaliczenie wszystkich modułów kształcenia przewidzianych programem studiów oraz złożenie w dziekanacie właściwego wydziału:
   1) pracy dyplomowej jeśli jest wymagana,
   2) indeks i karty okresowych osiągnięć studenta, w przypadku prowadzenia dokumentacji w formie tradycyjnej,
   3) karty obiegowej,
   4) innych określonych przez dziekana dokumentów.
2. Egzamin dyplomowy odbywa się przed komisją powołaną przez dziekana.
3. Dziekan na wniosek studenta lub promotora może wyrazić zgodę na otwarty egzamin dyplomowy, który składa się z części jawnej i niejawnej. W części jawnej dyplomant dokonuje prezentacji pracy dyplomowej. Uczestnicy egzaminu otwartego nie będący członkami Komisji nie mogą uczestniczyć w części niejawnej egzaminu.
4. W skład komisji wchodzą przewodniczący oraz dwaj członkowie. Jeżeli program studiów przewiduje obowiązek przygotowania pracy dyplomowej członkami komisji są promotor i recenzent.
5. Przewodniczącym komisji może być rektor, prorektor, dziekan, prodziekan, kierownik kierunku lub wyznaczony przez dziekana nauczyciel akademicki, posiadający tytuł naukowy lub stopień naukowy doktora habilitowanego.
6. Egzamin dyplomowy powinien odbyć się w terminie nieprzekraczającym trzech miesięcy od daty złożenia pracy dyplo-

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

mowej (jeżeli jest wymagana) lub ukończenia ostatniego semestru/roku studiów.

§ 48

1. Formę, treść, zakres i przebieg egzaminu dyplomowego ustala dziekan po zaopiniowaniu przez radę wydziału.

2. Przy ocenie egzaminu stosuje się skalę ocen określoną w § 32.

3. W przypadku uzyskania z egzaminu dyplomowego oceny niedostatecznej lub nieusprawiedliwionego nieprzystąpienia do tego egzaminu w ustalonym terminie, dziekan wyznacza drugi termin egzaminu jako ostateczny.

4. W przypadku niezdania przez studenta egzaminu dyplomowego w drugim terminie, dziekan skreśla go z listy studentów.

5. Student skreślony z listy studentów w myśli ust. 4 może wznowić studia w terminie nie dłuższym niż 5 lat od dnia skreślenia, na zasadach określonych przez dziekana.

Ukończenie studiów

§ 49

1. Ukończenie studiów następuje po złożeniu egzaminu dyplomowego z wynikiem co najmniej dostatecznym.

2. Datą ukończenia studiów jest data złożenia egzaminu dyplomowego.

3. Absolwent otrzymuje dyplom ukończenia studiów, według wzoru określonego odrębnymi przepisami.

4. Średnią ocen studiów jest średnia arytmetyczna ocen pozytywnych z wszystkich egzaminów i zaliczeń modułów kształcenia, uzyskanych w trakcie studiów.

5. Podstawą obliczenia ostatecznego wyniku studiów są:

1) w przypadku pracy dyplomowej i egzaminu dyplomowego suma:
   a) 0,6 średniej ocen ze studiów,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

b) 0,2 oceny za pracę dyplomową,
c) oceny egzaminu dyplomowego,

2) w przypadku egzaminu dyplomowego suma:
a) 0,75 średniej ocen ze studiów,
b) 0,25 oceny egzaminu dyplomowego.

6. Wyrównanie do pełnej oceny dotyczy wyniku egzaminu dyplomowego, oceny pracy dyplomowej, wpisu do dyplomu i wynosi:

1) powyżej 4,50 – bardzo dobry
2) od 4,21 do 4,50 – dobry plus
3) od 3,71 do 4,20 – dobry
4) od 3,21 do 3,70 – dostateczny plus
5) do 3,20 – dostateczny

§ 50

1. Absolwent przed otrzymaniem dyplomu zobowiązany jest uregulować wszystkie zobowiązania wobec Uczelni.

2. Rektor w drodze decyzji, stwierdza nieważność postępowania w sprawie nadania tytułu zawodowego, jeżeli w pracy dyplomowej student, będący autorem pracy, przypisał sobie autorstwo istotnego fragmentu lub innych elementów cudzej pracy.

3. W terminie 30 dni od ukończenia studiów Uczelnia sporządza i wydaje absolwentowi dyplom ukończenia studiów wraz z dwoma odpisami i suplementem do dyplomu oraz dokonuje wpisu do księgi dyplomów.

4. Dyplom wraz z pozostałymi dokumentami absolwent odbiera osobiście w siedzibie Uczelni. Na wniosek absolwenta dopuszcza się inne sposoby doręczenia ww. dokumentów po spełnieniu warunków określonych odrębnymi przepisami.

5. W razie utraty oryginału dyplomu ukończenia studiów Uczelnia może wydać absolwentowi duplikat stosując odpowiednio przepisy dotyczące dyplomów ukończenia studiów wyższych.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 2

Wzór karty oceny pracy dyplomowej

…… dnia …… 20… r.
(pieczęć szkoły wyższej)

Pan/Pani
……
……

Proszę ..... o ocenę załączonej pracy .....
……
studenta .....

Egzamin dyplomowy przewiduje się w dniu ……

DZIEKAN
……

Ocena pracy dyplomowej

Temat pracy .....
……
Imię i nazwisko .....
Nr albumu ..... Imię i nazwisko promotora .....
……
Wydział/Instytut .....

1. Czy treść pracy odpowiada tematowi określonemu w tytule
……
……

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

2. Ocena układu pracy, struktura podziału treści, kolejności rozdziałów, kompletności tez itp.

.....
.....
.....
.....

3. Merytoryczna ocena pracy .....
.....
.....
.....

4. Inne uwagi .....
.....
.....

5. Czy i w jakim zakresie praca stanowi nowe ujęcie problemu
.....
.....

6. Charakterystyka doboru i wykorzystania źródeł .....
.....
.....

7. Ocena formalnej strony pracy (poprawność językowa, opanowanie techniki pisania pracy, spis rzeczy, odsyłacze).....
.....
.....
.....

8. Sposób wykorzystania pracy (publikacja, udostępnienie instytucjom, materiał źródłowy) .....
.....

9. Pracę oceniam jako .....
.....

.....
(data) (podpis)

MEN-II-32 SW

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 3

Wzór oświadczenia o samodzielności pisania pracy

Bydgoszcz, dn. …… 20… r.

……
Imię i nazwisko studenta
……
Adres
……
Kierunek
……
Specjalność, rok studiów (studia stacjonarne, niestacjonarne)
……
Promotor pracy dyplomowej

OŚWIADCZENIE

Przedkładając w roku akademickim ……/…… promotorowi wyznaczonemu przez Dziekana Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy pracę licencjacką pod tytułem:

……

Świadomy/świadoma odpowiedzialności prawnej niniejszym oświadczam, iż:

1) praca dyplomowa została napisana przeze mnie samodzielnie,
2) jest moją pracą autorską,
3) w swojej pracy korzystałem/łam z materiałów źródłowych w granicach dozwolonego użytku, wymieniając autora, tytuł pozycji i źródło jej publikacji,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

4) zamieszczałem/łam krótkie fragmenty cudzych utworów w cudzysłowie, a w przypisie podałem/łam źródło tego cytatu. Dotyczy to cytatów zaczerpniętych z publikacji naukowych, takich jak książki, czasopisma, a także z wewnętrznych opracowań przedsiębiorstw, instytucji, z instrukcji obsługi, prospektów reklamowych oraz z trwałych źródeł informacji w formie elektronicznej,
5) Praca nie ujawnia żadnych danych, informacji i materiałów, których publikacja nie jest prawnie dozwolona,
6) praca nie była wcześniej podstawą żadnej innej procedury związanej z nadaniem stopni, tytułów naukowych, dyplomów ani tytułów zawodowych,
7) jestem świadomy/ma, że przywłaszczenie sobie autorstwa albo wprowadzenie w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu jest przestępstwem zagrożonym na podstawie ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych odpowiedzialnością karną,
8) nie zamieszczałem/łam w pracy fragmentów nietrwałych źródeł informacji.

Składając to oświadczenie, jestem świadomy/ma, że jeżeli moja praca narusza przepisy prawne, nie zostanie ona przez Uczelnię przyjęta. Ponadto w wypadku ujawnienia naruszenia przepisów ustawy z dnia 4 lutego 1994 o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 2006, Nr 9, poz. 631 ze zm), praca dyplomowa może być unieważniona przez Uczelnię, nawet po przeprowadzeniu obrony pracy.

Prawdziwość powyższego oświadczenia potwierdzam własnoręcznym podpisem.

.....
podpis czytelny studenta

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 4

Wybrane przykłady pracy dyplomowej nr 1 pt. Styl życia gimnazjalistów klas III w Bydgoszczy

4.1. Spis treści
4.2. Wstęp
4.3. Zakończenie i wnioski

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 4.1

SPIS TREŚCI

Wstęp 3
1. Styl życia w świetle literatury przedmiotu 4
   1.1. Pojęcie zdrowia i zachowań zdrowotnych 4
   1.2. Styl życia w ujęciu interdyscyplinarnym 9
2. Metodologia badań własnych 11
   2.1. Przedmiot i cel badań 11
   2.2. Problemy badawcze i hipotezy 13
   2.3. Metody, techniki i narzędzia badawcze 14
3. Czynniki życiowe wpływające na styl życia młodzieży w świetle literatury przedmiotu 19
   3.1. Aktywność ruchowa 19
   3.2. Racjonalne odżywianie 22
   3.3. Uzależnienia wśród młodzieży 25
   3.4. Stres 31
4. Styl życia gimnazjalistów w świetle badań własnych 34
   4.1. Charakterystyka grupy badawczej 34
   4.2. Aktywność fizyczna wśród młodzieży gimnazjalnej . . 50
   4.3. Racjonalne odżywianie wśród badanej grupy gimnazjalistów 52
   4.4. Stopień uzależnienia uczniów od nikotyny i alkoholu 56
   4.5. Stres w życiu gimnazjalistów 64
5. Analiza porównawcza 66
Wnioski i zakończenie 72
Literatura 75
Spis tabel 79
Spis wykresów 80
Spis rysunków 81
Spis skrótów i synonimów 82
Kwestionariusz 83

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 4.2

WSTĘP

Zdrowie, jako największa wartość człowieka, uwarunkowane jest przede wszystkim stylem życia. Świadomość wpływu szkodliwych czynników i dążenie do jak najwcześniejszego wyeliminowania ich z codziennego życia, stanowią ogromną szansę na utrzymanie dobrej kondycji. Możliwości współczesnej medycyny są niewspółmierne do tych z ubiegłych dekad, jednak nie należy jej obarczać całą odpowiedzialnością za zdrowie, gdyż za jego stan odpowiadamy przede wszystkim my sami. Konsekwentne wprowadzanie w życie nowych prozdrowotnych zachowań, podtrzymywanie ich oraz eliminacja starych przyzwyczajeń mają szansę zaprocentować optymalną jakością i długością życia.

Zachowania prozdrowotne ulegają ciągłym przemianom przez całe życie jednostki, jednak najważniejszym okresem ich kształtowania i w znaczący sposób rzutującym na całożyciowe utrwalanie pewnych podstaw jest wczesne dzieciństwo i młodość.

Nie ulega wątpliwości, iż największy udział w tym procesie mają wzorce przekazywane przez najbliższą rodzinę, szkołę, grupy rówieśnicze oraz środki masowego przekazu.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym z nich, w oparciu o literaturę, zostały wyjaśnione pojęcia zdrowia, zachowań zdrowotnych i stylu życia.

Drugi rozdział przedstawia teoretyczną treść metodologii, w której zostały ujęte definicje pojęć kilku autorów: przedmiotu i celu badań, problemu badawczego, hipotezy oraz metod badawczych, a które wykorzystałam na potrzeby mojej pracy.

W trzecim rozdziale, na podstawie literatury przedmiotu, zostały wymienione i scharakteryzowane najważniejsze czynniki kształtujące styl życia młodzieży, na który składa się: aktywność

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

ruchowa, racjonalne odżywianie, uzależnienie od używek (tytoń i alkohol) oraz stres.

Rozdział czwarty zawiera charakterystykę grupy badawczej oraz szczegółowa analizę przeprowadzonych przeze mnie badań.

Piąty, ostatni rozdział, przedstawia analizę porównawczą wyników przeprowadzonych przeze mnie badań z podziałem na płeć respondentów, w dodatkowym zestawieniu z wynikami publikowanymi m. in. przez „Raport techniczny".

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 4.3

ZAKOŃCZENIE I WNIOSKI

Cel mojej pracy, którym było sprawdzeniem ile procent osób spośród badanej grupy prowadzi prozdrowotny styl życia w świetle wybranych czynników, został w pełni osiągnięty.

Na podstawie wyników przeprowadzonych przeze mnie badań, obliczyłam średnia procentową osób spełniających bądź też niespełniających norm prozdrowotnych stylu życia. Obliczenia te pozdrowiły rozwiązać główny problem badawczy poprzez odpowiedź na pytania szczegółowe, oraz potwierdzić lub zaprzeczyć postawionym przeze mnie na początku badań hipotezom.

W związku z powyższym, wyniki dowodzą, iż w grupie 109 gimnazjalistów obu płci zdrowy styl życia prowadzi 39.7% dziewcząt i chłopców.

Biorąc pod uwagę, iż spośród całej grupy badawczej:

1. 25,7% młodzieży uprawia regularnie sport w czasie pozaszkolnym i 19,2% aktywnie spędza czas wolny – **średnio 22.5% wszystkich respondentów prowadzi aktywny tryb życia.**
2. 55% uczniów obu płci dba o regularność spożywania posiłków, u 36,7% świeże owoce i warzywa są stałym składnikiem codziennej diety, a drugie śniadanie spożywa 32,1% – **średnio 41,3% ogółu uczniów klas trzecich gimnazjum odżywia się racjonalnie.**
3. 45,9% gimnazjalistów przynajmniej 1 raz sięgnęło po papierosa i 81,7% przynajmniej 1 w życiu piło alkohol – **średnio 63,8% sięgnęło przynajmniej 1 raz w życiu po używki.**
4. 24,8% dziewcząt i chłopców regularnie pali papierosy i 33% spożywa częściej niż 1 raz w miesiącu alkohol – **średnio do trwania w nałogach przyznaje się 28.9%.**

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

5. **42,2% młodzieży deklaruje obecność w ich życiu stresu, a 54,1% jako jego najczęstszą przyczynę podaje szkołę.**

Wszystkie postawione hipotezy potwierdziły się, poza jedną, w której przyjęłam, iż 40–50% respondentów przynajmniej 1 raz w życiu sięgnęło po alkohol lub/i papierosy. Badania wykazały, że liczebność tej grupy osób jest niestety większa, niż przypuszczałam.

Uzyskane wyniki uprawniają do sformułowania kilku podstawowych wyników dotyczących postaw prozdrowotnych gimnazjalistów w zakresie aktywności fizycznej, racjonalnego odżywiania się, używek i radzenia sobie ze stresem.

1. Większość analizowanych w pracy zachowań zdrowotnych, zarówno dziewcząt, jak i chłopców jest nieprawidłowa.

2. Stopień aktywności fizycznej młodzieży jest bardzo niski, przy czym pozaszkolny wysiłek fizyczny rzadziej deklarują chłopcy niż dziewczęta.

3. Złe nawyki żywieniowe nadal dominują w codziennej diecie młodzieży gimnazjalnej.

4. Większość przebadanych dziewcząt i chłopców deklaruje próby sięgnięcia po papierosa i alkohol, jednak w grupie tej obserwuje się tendencję spadkową pod względem regularnego spożywania alkoholu i palenia papierosów.

5. Stres towarzyszy w życiu codziennym niespełna połowie ankietowanych, jednakże większość wszystkich respondentów jako przyczynę stresu wskazuje szkołę.

Zachowania zdrowotne młodzieży gimnazjalnej mają ogromny wpływ na jej przyszłą kondycję zdrowotną, zarówno pod względem fizycznym jak i psychicznym. Opracowane w niniejszej pracy wyniki badań, dowodzą, iż ważne jest jak najwcześniejsze poznanie zachować zdrowotnych uczniów, aby w porę wyznaczy priorytety edukacji zdrowotnej i tym samym uchronić ich przed późniejszymi konsekwencjami w postaci chorób

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

cywilizacyjnych, niskiej jakości życia, czy nawet przedwczesną śmiercią. Zarówno środowisko rodzinne jak i szkolne odgrywa ważną rolę w kształtowaniu optymalnych postaw zdrowotnych gimnazjalistów.

Młodzież klas trzecich gimnazjum w przeważającej ilości nie prowadzi aktywnego tryby życia. Źródeł takiego stanu należy szukać we wpływach otaczającego ją środowiska, głównie domowego, rówieśniczego, ale również w cechach związanych z płcią, które jednocześnie mogą wykazywać pewne różnice.

Kształtowanie stylu życia młodego pokolenia jest jedynym z głównych zadań promocji zdrowia w obszarze działalności praktycznej, której celem jest pomoc młodzieży w podejmowaniu właściwych decyzji, dotyczących rozwoju i zdrowia. Okres edukacji szkolnej jest doskonałym momentem, kiedy można wdrażać w sposób zorganizowany szkolne programy edukacyjne, dotyczące różnych aspektów zdrowia młodzieży.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 5

Wybrana przykładowa praca dyplomowa nr 2 pt. Świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego w razie macierzyństwa.

5.1. Spis treści
5.2. Wstęp
5.3. Zakończenie i wnioski

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 5.1

Spis treści

Wykaz skrótów 3
Wstęp 4
1. Pojęcia i geneza ubezpieczeń społecznych 6
1.1. Powstanie i rozwój ubezpieczeń na świecie 9
1.2. Ubezpieczenia społeczne w Polsce 11
2. Założenia metodologiczne, literatura i podstawy prawne 17
2.1. Literatura przedmiotu 21
2.2. Podstawy prawne 22
3. Świadczenia macierzyńskie – nowe regulacje prawne zawarte w ustawie – Kodeks pracy z dnia 28 maja 2013 r. 23
3.1. Podmioty uprawnione do pobierania zasiłku macierzyńskiego 25
3.2. Prawo do zasiłku macierzyńskiego 25
3.3. Wymiar zasiłku macierzyńskiego – kalendarium zmian 26
3.4. Wysokość zasiłku macierzyńskiego i dokumentacja . . 31
3.5. Analiza wydatków związanych z wypłatą świadczeń rodzicielskich w latach 2013–2022 oraz analiza absencji z tytułu macierzyństwa w latach 2011–2013 33
4. Świadczenia krótkoterminowe w razie opieki nad dzieckiem lub chorym członkiem rodziny 36
4.1. Prawo do zasiłku opiekuńczego 36
4.2. Wymiar zasiłku opiekuńczego 39
4.3. Wysokość zasiłku opiekuńczego i dokumentacja 39
4.4. Analiza absencji chorobowej z tytułu opieki nad dzieckiem i chorym członkiem rodziny w latach 2008–2010 40

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

5. Stałe zasady ustalania podstawy wymiaru i wypłaty świadczeń 45
5.1. Podstawa wymiaru świadczeń macierzyńskich i opiekuńczych 45
5.2. Podmioty zobowiązanie do wypłaty świadczeń 50
5.3. Terminy wypłat zasiłków 51
Zakończenie i wnioski 53
Literatura przedmiotu 55
Aneks 58
Spis załączników 72
Spis tabel 73
Spis wykresów 73

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 5.2

Wstęp

Słysząc takie słowa jak: zasiłek, opieka, świadczenia pieniężne, pomoc czy też pielęgnacja, pierwszym skojarzeniem jakie zazwyczaj nasuwa nam się na myśl jest starość. To z nią właśnie wiążemy potrzeby pomocy społecznej. Starość przejawia się nam jako okres opadających sił, chorób i coraz słabszych możliwości samodzielnego radzenia sobie w życiu. Pojęcie „Świadczenia pieniężne" często błędnie utożsamiamy z emeryturą, czyli pieniędzmi otrzymywanymi od państwa przez osoby często niepracujące, które w socjologicznym i społecznym znaczeniu uznawane są za stare.

Nie należy jednak zapominać, że świadczenia pieniężne to bardzo szeroka grupa obejmująca swoim zasięgiem pomoc nie tylko osobom starszym, ale także jednostkom o różnym przekroju wiekowym, które podczas pracy zawodowej mogą ulegać wielu zdarzeniom losowym, takim jak np.: choroba, macierzyństwo, opieka.

Na przełomie wieków ludzie byli poddawani (i nadal są poddawani) działaniu wielu zdarzeń, które ograniczają ich zdolność do pracy, a tym samym do zapewnienia sobie środków umożliwiających godną egzystencję. Systematycznie tworzone państwa stawiały sobie za cel udzielanie ludności pomocy socjalnej, aby podnieść poczucie bezpieczeństwa.

W naszym systemie ubezpieczeń społecznych świadczenia ubezpieczeniowe można podzielić na świadczenia w naturze i świadczenia pieniężne. Każde z nich pełni inną rolę i zaspokaja inne potrzeby ubezpieczonego. Świadczenia w naturze mają na celu ochronę zdrowia ubezpieczonego, umożliwienie mu korzystania z różnych form pomocy leczniczej i obejmują również świadczenia przewidziane w ustawie o ubezpieczeniu zdrowotnym. Natomiast świadczenia pieniężne zmierzają do zapewnienia

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

ubezpieczonemu środków na utrzymanie albo zrekompensowanie wydatków w związku z wystąpieniem zdarzenia losowego.

Dlatego zdecydowałam się na przedstawienie, jakie świadczenia macierzyńskie przysługują z ubezpieczenia społecznego.

Praca składa się z części teoretycznej oraz statystycznej.

W pierwszy rozdziale przestawić pojęcie ubezpieczeń społecznych oraz genezę ubezpieczeń w Polsce i na świecie. Wskażę gdzie i kiedy powstały ubezpieczenia oraz jakim zmianom były poddawane na przestrzeni lat.

W rozdziale drugim zaprezentuję założenia metodologiczne. Jest w nich opis sposobu prowadzonych badań mających na celu stwierdzenia: „Jakie przysługują rodzaje świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń społecznych w razie macierzyństwa w świetle obowiązujących regulacji prawnych?". Ponadto zaprezentuję literaturę przedmiotu u regulacje prawne, które okazały się niezbędne do napisania tej pracy.

W rozdziale trzecim wskażę świadczenia pieniężne przewidziane w ustawie o świadczeniach krótkoterminowych w razie choroby i macierzyństwa. Powołam tutaj podmioty uprawnione do świadczeń, rodzaje świadczeń i ich wymiar. Ponadto w sposób obrazowy dokonałam analizy wydatków związanych z wypłata tych świadczeń oraz jak przedstawia się korzystanie ze świadczeń zarówno przez mężczyzn, jak i kobiet.

W rozdziale czwartym dokonałam prezentacji świadczeń w razie opieki nad dzieckiem i chorym członkiem rodziny. Tutaj również przeprowadzę analizę absencji chorobowej z powodu opieki.

W kolejnym, ostatnim rozdziale pokaże jakie obowiązują zasady ustalania podstawy wymiaru i warunki wypłaty świadczeń. Wymienię podmioty uprawnione do wypłaty świadczeń oraz terminy w jakich należy dokonywać wypłaty świadczeń krótkoterminowych.

Mam nadzieję, że moja praca będzie służyła innym ludziom, którzy zechcą poznać zagadnienia związane ze świadczeniami macierzyńskimi z ubezpieczenia społecznego.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Zał. 5.3

Zakończenie i wnioski

Doskonalenie prawa ubezpieczeń społecznych zależy w dużym stopniu od konkretyzacji zasad ogólnych. Wraz ze wzrostem liczby różnych rodzajów świadczeń i ich społecznego oraz gospodarczego znaczenia będzie następować rozwój prawa ubezpieczenia społecznego.

Rozwój ubezpieczenia społecznego wiąże się z postępowaniem społecznym, pozwala również na zabezpieczenie poszczególnych osób na wypadek różnych zdarzeń losowych. Ubezpieczenie społeczne ma za zadanie ochronę ubezpieczonych. Stwarzając zabezpieczenia materialne zapewnia ubezpieczonym poczucie bezpieczeństwa, eliminuje poczucie lęku. Ten element psychologiczny ma znaczenie dla poszczególnej jednostki, jak i dla grup społecznych.

Poczucie bezpieczeństwa jest współcześnie bardzo cenione. Stanowi ono element jakości życia, jak również traktuje się je jako znaczący, pożądany walor. W krajach rozwiniętych gospodarczo, gdzie zaspokaja się elementarne potrzeby materialne, jakość życia jest w znacznym stopniu oceniana przez pryzmat czynników natury psychologicznej, a wśród nich zapewnienia poczucia bezpieczeństwa.

Głównym celem tej pracy jest odnalezienie odpowiedzi na pytanie: Jakie warunki należy spełni, aby otrzymać świadczenia macierzyńskie? Uważam, że cel ten został w pełni osiągnięty.

Podjęty temat dotyczy problemu świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie macierzyństwa w świetle obowiązujących regulacji prawnych miał na celu przedstawienie świadczeń macierzyńskich, które można uzyskać z ubezpieczenia społecznego po wypełnieniu pewnych kryteriów ustawowych.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Osobami uprawnionymi do świadczeń są osoby podlegające ubezpieczeniu chorobowemu obowiązkowo i dobrowolnie. Do grupy świadczeń macierzyńskich należą:

- zasiłek macierzyński;
- zasiłek rodzicielski;
- zasiłek ojcowski;
- zasiłek opiekuńczy.

Wniosek jaki należy wysunąć z tej pracy jest następujący: Jak wynika z przedstawionego opisu tematu: świadczeń w razie macierzyństwa znacznemu rozszerzeniu uległ katalog świadczeń macierzyńskich. Nowe regulacje prawne tj. Kodeks Pracy z 17.06.2013, Ustawa z dnia 25.06.1999 o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa sprawiły z jednej strony wzrost wydatków z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, natomiast z drugiej możliwość dłuższego przebywania z małym dzieckiem.

Bardzo ważne jest, aby w okresie macierzyństwa czy też opieki rodzice mogli zająć się wychowywaniem dziecka mając przy tym zabezpieczenie finansowe w postaci zasiłków.

Wnioski:

Ponadto jako praktyk w tej dziedzinie ubezpieczeń społecznych uważam, że wprowadzona Kodeksem Pracy z 17.06.2013 nowa regulacja prawna w sprawie świadczeń rodzicielskich zawiera wiele luk prawnych i niedociągnięć wynikających z pośpiechu w jakim ustawa była tworzona. Przykładów jest wiele, a oto niektóre z nich:

- problem dzielenia i rezygnacji z urlopów i zasiłków macierzyńskich;
- termin składania wniosków o urlop i zasiłki macierzyńskie, a rodziny zastępcze.

Jak widać problem i wątpliwości pojawiają się w praktyce, gdzie często trudno podjąć rozsądne i logiczne rozwiązania zgodne z obowiązującymi przepisami prawnymi.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 9611443A35643165